

Ljubljanski

Leposloven in znanstven list.

Štev. 9.

V Ljubljani, dné 1. kimovca 1895.

Leto XV.

Rešiteljica sužnjeva.

Balada.

Zamán! Izhoda ní nikjér.
Zaklenjena železna dver.

Čemú spet misel o svobodi?
Kaj spet se mi po glavi blodi!

Ujet, zaprt vse žive dní . . .
Ne, nade več nobene ní!

Zakrivil gróžno sem krivico:
Ha, ha! Govóril sem resnico.

Zató tu živ sem pokopán,
Kot suženj v spóne ukován?!

Ní solnce naj ne sije robu!
Ha, ha! Kaj luči treba v — grobu!

No, v večni noči vsaj ne vem,
Kak dolgo že sem v robstvu tém . . .

O solnca božja luč! . . . Priroda!
Ljudjé, življenje in svoboda!

Zeleni gozdi, vrtov cvet!
Ljubezen . . . Borba . . . Živi svet!

Kdó sliši tožbe samotarja?
Jek roga se mi, odgovarja . . .

O, da imam nadzemsko moč!
Razgnal bi sám tá mrak, tó noč;

Razmeknil tote bi zidove
In strl železne bi okove! . . .

»Svoboden! Vstani! Za menój!
Jaz réšila te bom nocój!«

»Prikazen, kdó si svetla, jasna?
O vila bela, bajnokrasna!

Mnog videl kdaj sem ženski čar, —
Miline takšne še nikdár!

O, dobro došlo te pozdravljam,
Iz duše dna te blagoslavljam!

Kakó si našla k meni pot,
Prijáteljica ti? — Odkód? . . . ««

»Trpinov vseh sem jaz rešnica,
Nesrečnikom sem tolažnica.

Ní rán, ki jih ne zvráčim jaz,
Prinašam bóli vsaki spas.

Najtežje zlomim jaz okove,
In osvobajam vse robove.

Naj zdaj še tebi dam poljub —
Takój te, mine ves obup!«

Poljub na ustnih njen začúti:
In kakor da imá peruti!

In z rok in nog na okomig
Vsa teža pade spón, verig!

In čudna slast srcé mu vnema,
Ko žena krepko ga objema.

In tam na vratih, glej, na mah
Brez ključev jenjal je zapah.

Odrpta na stežaj so vrata . . .
»Z menój! Svoboda vabi zlata!

Za nama svet verig, okóv,
Pred nama boljši svet, ves nov . . .»

Za roko rahlo ven k svobodi
In luči ona sužnja vodi.

Spet diha božji sveži zrak,
Kakó legák mu je korák!

Že zarja rdi tam za gorámi . . .
On v ječi mrtev spí na slami.

A. Aškerc.

Korotan.

V.

Pri Zili.

Zila, reka srebropena!
V novo deli so te strugo;
Da jim v smer ne kreneš drugo,
Zagradili ti bregove.
A po volji ni ti ječa,
Spone niso kamenite:
V kraj srdita se zaganjaš,
Po svobodi hrepeneča.

In povspenja vedno više
Zmagonosno se valovje,
In drobi se v prah zidovje
Pred mogočno silo tvojo . . .
Tožen reki zrem v globine,
A srcé mi polni misel:
Da posnema njo moj narod,
Spas kedaj i njemu sine.

VI.

Podklošter.

Dóni, spev slovenski, dóni
Čez hribe mi in čez ravan!
Z rádotjstjo srce mi polniš,
Vesel naj sí, naj sí tožan.

Pravijo, da v Korotani
Naš davno pokopan je rod,
Da od nekđaj tujčev jezik,
Z njim spev se tuj glasil je tod.

A ko ti se mi razlegaš,
Čez plan cvetnó, čez hrib zelen,
Glasna zdiš se meni priča,
Da še prebiva tu Sloven.

* * *

Groga in drugi.

Spisal R.

VIII.

(Dalje.)

li ti je zlo? — Ti si mrtvaško bled!«

Sočutno mu je zrla v oči in se mu prijazno nasmihala. Spravila je molek, shranila podobice in segla, še vedno klečeč, po gorjačo.

»O — ti se mi zdiš — Kje pa jo imaš — moja štiriperesno deteljico?«

»Divja Mina« se je oprla ob palico, skočila pokonci in stopila pred inženirja. Potrkala mu je na ramo, ga gledala s plašnim pogledom in tiho, komaj slišno šepetala:

»Štiriperesno deteljico! — Ali je ne pomniš več, povej mi, povej! — Joj, ti si — ti si mi jo — izgubil! — Dokler je spet ne najdeš, — nič, nič! Srečo si izgubil.«

Sedla je na svojo »pruko«, prikimavajoč z glavo in počasi ponavljajoč: »Sre — čo!« Naposled je zmajala z dlanjo po zraku in vzkliknila: »Nič, nič!«

Ledeno je zadihala planinska sapa . . . Temni, kakor od dima zasiveli, težki, nizki oblaki so ovili in zakrili mesec. Od juga in od zapada so se podili in grmadili vedno novi roji z nerazločnimi, zamazanimi utori in prepregli vse nebo s fantastičnimi zanjkami, ki so se hitro družile, zalivale, polnile.

»Miruj — miruj! Le nikar me ne razjezi! — Oh, danes je vse tako čudno. — Ali ne? Tiho! Vidiš, tukaj za čelom mi vre! Tako mi dela in vrta, kakor bi mrgoleli in gomazili skeleči, žgoči mravljinici po možganih in vlačili po njih ostre kamenčke. — Ali ti je mraz? Hladno je. — No, ali sem ti že kaj povedala o Franceljnu — stoj —«

Nestalen ogenj ji je tlel v široko odprtih očeh. Nje pogled je iskal daljave. Nepremično, kakor iz kamena izklesana, je sedela na skali. Ustnice so ji drhtale.

»Še malo časa« — je zašepetala tajinstveno, »malo časa, pa stopiva z mojim Franceljnom — pred oltar! Toda — zdaj je še hudo, hudo bolan! Ranjen mi leži in se zdravi. — Gropa vse to dobro ve. O — Gropa je dober človek, on mi je skrivaj resnico povedal, da bi malo potolažil mene, obupano revo. Skupaj sta bila na vojski, veš, daleč, daleč tam za gorami, na Turškem! Turka so premagali, vojske je konec. Moj Francelj pa mi nalašč noče nič pisati! Nalašč ne, mi je dejal Gropa. Veš, zato noče, da bi bila potlej bolj vesela, ko pride jedenkrat zares! — Oh, kaj — tam-le, glej, glej, glej — ne, ne — temno je, temno —«

Neprenehoma je zrla v daljavo . . .

Kar je hipoma skočila kvišku. Život je nagnila naprej, iztegnila desno roko pred-se, pritisnila levico kot senčilo k čelu nad oči, kakor bi se ji bliščalo od preostre svetlobe, in naslonila glavo proti levi rami.

»Mi ga čakamo. Vsi, vsa vas ga čaka ob cesti. — »Že gre, že gre!« vpijejo. »Zdaj prihaja, zdaj! Res je, oh! Ali ga vidiš? Oh — on je! On! Svetinja se mu sveti na prsih! Godci igrajo. Sosedje, glej, mu mahajo s klobuki nasproti! Vse je veselo! Vse kriči! Vse ga kliče! Vse mu roko ponuja! Vse ga pozdravlja! Vidiš, kar ne morejo se ga nagledati! Ne morem do njega! Francelj, Francelj! On me je zagledal! Konji se ustavljajo. Skočil je z voza. Objema me. — Oh, ti si, prišel si! — Vse je lepe. Kako sem pa tudi ves čas molila! Uslišala si me, mati božja! — Vse se spet sveti! — Glej, glej, vsi znanci so tukaj! Vsi prijatelji, vsi sosedje, veseli svatje! Voz za vozom dirjamo k poroki! Starejšina mi kima. Vozniki pa šopke za klobuki! Svatje vsi cvetlice pripete, same rdeče rože! Stoj, poslušaj! Pokajo, vriskajo, ukajo. Slišiš? — Pridirjamo. Postanemo. Pred cerkvijo smo! Vse gleda, vse — kaj — kaj je? — Kje — oh, Franceljna — ni — težko — komaj — ne« . . .

»Divja Mina« se je zgrudila ob skali na tla. Onemogla je obležala z bolešno pretvorjenim obrazom, po katerem so ji lile debele potne srage. Oči so ji bile medle, motne, osteklele. Iz pol odprtih ust so ji prihajale bele pene. Slamnik ji je bil zdrsnil raz glavo. Kakor mokre kače so se ji razvili gosti, vsake vezi prosti lasje na travnatih tleh v večerni rosi. Dihala je hitro, naporno in mrmrala pretrgoma nerazumne besede.

— Vojnik je pokleknil k nesrečnici in ji polagal na čelo in sence hladnih, rosnih peres in mahu. Ona se ni ganila. Oči so se ji zaprle. — Naposled je jela mirneje sopsti, pogledala, se dvignila in sedla.

— »Minilo je! — Zdelo se mi je, da padam v prepad. — Hvala materi božji! Zdaj — zdaj je spet dobro.«

Vstala je in se ozrla po temnem nebu.

— »Huda ura! Zdaj pa naglo od tod! Stran od mene, človek! Kaj iščeš tukaj!« Dvignila je gorjačo. Toda takoj jo je zopet spustila. —

»Ne, ne, tako ne! Ti si moj prijatelj, ti mi dobro želiš. Pojdi domov. Tukaj ob brezdu mi pa nikar ne stoj, tam na pruki »divje Mine« — ne, ne, pa tam doli, globoko, strašno — človek božji, o — odtrga se tukaj, kakor takrat znamenje, pa trešči doli v Savo, kjer čaka bela žena, čaka smrt. — Smrt! In ti, ti si še mlad, ti boš še srečen, le pojdi — pa deteljico — saj veš! Pojdi vender, pojdi! Z Bogom! — Stoj! — Nič se ne boj »divje Mine«. Prosila bi te —«

Nagnila je glavo, brskala s palico po polzlem mahu na skali.

»Vidiš, lepi gospod, ko bi ti dal lepo besedo Grogi? On ve, kje je Francelj in kdaj se vrne. Toda obljubil mu je, da ne pove o tem nikomur nikdar nič. Zdaj se pa Gropa tihega dela; čudno se muza, v stran se obrača, kadar ga sirota izprašujem. — Kaj pa, ko bi bil morebiti ti tako dober, tako usmiljen, pa bi ga skrivaj pobaral, morda se ti — zareče? Potem pa hitro, hitro meni povej! — Boš? — Tako težko ga čakam. Franceljna, komaj, komaj ga že čakam. — Nocoj imam še dolgo pot. V gore me žene. Pojdi! — Lahko noč!«

— Gledala je za njim.

Oddaljen, zamolkel, neprenchoma naraščajoč šum, jednak silnemu pišu burnih vetrov, je prihajal od severa. Pridrdrala so težka kolesa, močno je rožljalo, stokalo, zvenčalo, cvililo bobneče železje. Hripavo je prižvižgal vlak na vranovsko postajo, postal, zasikal, zazdehal in zopet zadrdral. Kakor lahen šum kipeče vode se je slišalo za njim tam za goro, v daljavi.

»Divja Mina« je krenila po izvoženi okrajni cesti mimo Vranovega proti vzhodu, proti Javoricam, koder se je svet polahko vzdigoval do bližnjih gora.

Nastala je trda tema. Mina je prišla v gozd. Kakor strahovi so stali hrasti in smreke. Vse črno, vse tiho. Daleč v gorah je za bučal grom. —

V tem jo je primahal z olimpskim mirom in s polkovnikovim okvirom Gropa lepo počasi po cesti. Kratkočasil se je po svoji stari navadi s polglasnim samogovorom, v katerem je nameraval vse da-

našnje vtiske in dogodke kritično prerešetati in nabrati si kolikor največ klenega zrnja prave modrosti.

»To pa rečem in ne odneham zlepa: Prav nič naj nas ne bo sram zavoljo Katrice! Naš gospod major pa vranovski gospod Greben sta oba lazila za ženskimi. Le polahko! Najprvo preišljajmo nekoliko našega gospoda! Bog ve, kakšna pisma so ji pisali tam na Dunaju, kjer je sam cesar doma, pa ji pisali in pisali — pa vse ni nič izdalo! In gotovo so ji gospod major pošiljali še vse drugačna pisma, kakor pa so jih znali sestavljati gospod korporal Godrnjavček — ne da bi jim tukaj mi morebiti kaj slabega očitali! Bog ne prizadeni tega! Torej: pisma so ji pisali, svoji Melonici, kakor se je pisalo tisto brhko dunajsko deklet — nič ne rečem, morda še celo z rdečo tinto, ki ima neki posebno moč v sebi — pa vse nič! Bržkone je bila še bolj gosposke sorte, kakor naša majuzel na Javoricah, ki si po trikrat na dan štupa svoja lica, za dobro jutro, za dober dan in za dober večer. I seveda je bila še bolj gosposke krvi, petična pa menda tudi, prevzetnica. Pa jih ni marala, našega gospoda, akoprav so se postavljali z ženketajočo, svetlo sabljico in so bili mladi in lepe postave, še lepše, kakor morebiti mi. Vidiš no, tudi gospod Greben so jo zastonj pometali za njo. — Zatorej: dva sta bila, ona pa sama, pa še nista nič opravila! Potemtakem naj nas nikar ne bo sram zaradi Katrice, zoper katero smo spustili svoje občutke čisto sami, tristo jesenskih vetrov! Toda, reči moramo, in vsakdor nam bo pritegnil: gospod Greben so pa le pravi kavelj! Devetinštirideset ljubic so imeli, ako smo prav razumeli, devetinštirideset deklet so imeli — pa so vendar ostali živi! Mož je iz železa. Zdrave matere sin! Nam je jedne same Katrice čez in čez preveč! — Baron je pa očitno izbežljal. Kako se ta reva žene za ženskimi! Gospoda so ga pa takoj prijeli z ježevimi rokavicami. Kaj bomo otrobe vezali? Recimo: pošteno jo bo izkupil in iztaknil, kadar —

»Juhuhuhúu!« se je oglasilo tačas iz gozdne temote.

Groga je postal. Krepak glas je zapel v bližini:

»Bobni bodo ropotali,
Pot krvavi oznan'vali!
Tokrat, oj preljubi dom,
Zadujč na-te mislil bom!«

»Mina pleše spet po gozdu,« je dejal Kozol in pospešil korake. — Nevihta ga je dohitela. Najedenkrat se je pripodila huda ura. Vse nebo se je treslo od svetlih udarov, zemlja je drgetala v bobnečem gromu. Sunkoma je podila silna burja dež v plohah. Drevesa so šumela, se zvijala, klanjala; kakor temne sence so se premikala po razburjenem vzduhu, bila z vejami, proseč milosti, se prigibavala drugo

k drugemu, kakor bi si hotela izraziti med seboj strah in grozo; listje in veje so letele na tla.

»Naj vam roko zdaj
Podam še za slovo,
Nemara v vojski —«

pela je »divja Mina«. Zadnje besede je odnesel vihar, zaglušil grom.

Gropa je dospel ves premočen do zidane kapelice sredi gozda. Tam je čepela Mina na tleh in vedrila; pela je na ves glas svoje pesmi in zaukala po vsakem gromu tja ven v divjo noč: »Juhuhuhúu!«

»Le notri Gropa! Nocoj je pa lepo. Tu sem se pritisni!«

Vihar je razvil vso svojo neukročeno moč. Bliskalo se je brez presledka, in po črnih višavah je odmeval grom, kakor bi drdrali težki, trdi, hitri vozovi po nebesnem oboku od obzorja do obzorja in podirali stebre prostranega svoda. V jarku tik kapelice se je drvil hudournik.

»Tako, vidiš! — Juhuhuhúu! — Ali te je strah, Gropa? Čakaj, pa rajša še malo zapojem. Ali znaš to?«

»Jaz vas prosim lepo milo,
Če se bode razglasilo:
»Mrtev sin je vaš soldat!«
Dajte za me mašo brat!«

Grozovito se je zabliskalo in zagrmelo je, kakor bi se podiralo vse nebo in padalo na tresočo se zemljo.

»Tresčilo je!« je dejal Gropa in se ozrl. »Divje Mine« ni bilo več . . . Strah ga je bilo ta trenotek . . . Veter je prinašal divje glasove nočne pevke

»Mrtev sin je vaš —«

Tiho je stal Gropa v kapelici. Tesno mu je bilo pri srcu. Mina pa je ukala v dežju, med bliskom in gromom, proti goram . . .

Huda ura je ponehala in se drvila naprej proti severu.

Kozol je stopil iz zavetja. Zopet je slišal oddaljeno petje:

»Na vojsko gredo,
Nazaj jih nikol' več ne bo!«

In sredi gozda se je razlegal divji in zategnjen: »Juhuhuhúu!«

— Grogi so se vzbudili spomini iz njegovih vojaških časov; oživeli so mu spomini, slike in prizori davno minolih let.

In bilo mu je, kakor bi zopet slišal bojni glas trobent in bobnov, slišal ostrí zvižg svinčenk, slišal trdi pok vojaških pušk, slišal grom topov, slišal divji klic in besno kletev tovarišev, slišal stok, hropenje, grgranje umirajočih — bilo mu je, kakor bi videl pred seboj ognjene plamene v gostih oblakih smodnikovega dima, videl pisane turbane, svetle handžarje . . .

IX.

»Pri fari zvonovi prav mило pojo . . .
Od ljubice zale jaz jemljem slovo. . .

Pa jemljem slovo,
Sam Bog ve, kako . . .

Nazaj — me nikol' več ne bo!»

Narodna.

»Tam za turšk'mi griči« . . .

Narodna.

Ljubljanski južni kolodvor in prostor pred njim je bil gorkéga, vedrega poletnega jutra ves poln vojaštva in občinstva. Bila je nedelja . . . dne 14. julija leta 1878.

Dasi je bilo deževalo nekaj dnij popreje, vender ranih megel ni bilo nobenih. Topli dih krasnega mladega dneva je obetal jasnoto in vročino. Neprijetni, grenki duh žganega premoga in parečéga se olja se je tanko razlival po mirnem, enakomernem vzduhu med čisto vonjavo, katero je bila zapustila za seboj tiha, jasna, duhteča julijska noč . . . V glasno vrvenje zbrane množice se je slišal zdaj pa zdaj ostri pisk lokomotive, brezsapni puh hropečéga dimnika, ropot koles, jasni zvok železnih lopotcev ob suvajočih se vozovih. Tu in tam se je oglasil ljubljanski zvon, vabeč k zgodnji maši . . .

Ta nedelja se je vtisnila marsikateremu žalostnemu očetu, bratu, sorodniku, prijatelju, marsi kateri objokani materi, ženi, nevesti, ljubici, sestri neizbrisno v spomin!

Štiriindvajset dvojnih vrst samih domačih sinov, fantov slovenskih, šest stotnij 17. pehotnega polka je stalo tam pred kolodvorom pripravljenih na odhod v Bosno.

»Pre'blečeni so,
Na vojsko gredo!»

Dva dni preje, v petek zvečer, so se pripeljali čvrsti Kuhnovci iz Trsta. Vagone so si bili sami okrasili s svežim zelenjem in s slovenskimi zastavicami, katere so si naredili v naglici. Tisoč in tisoč naroda jih je pričakovalo v gosti gneči na kolodvoru. In ko je zaigrala vojaška godba slovensko koračnico: »Naprej zastava Slave!«, in ko je vsakomur dvigal radostni ponos srce, takrat burni, gromoviti »živio«-klici kar niso hoteli ponehati.

V soboto zopet, zvečer, je svirala vojaška godba na kazinskem vrtu slovenske in slovanske pesmi: »Hej Slovani!«, »Kje dom je moj?«, »Pridi Gorenj'ci!«, »Naprej zastava Slave!« Vrt je bil ves večer natlačeno poln, zunaj na cesti in v »Zvezdi« pa je poslušalo na stotine občinstva. Vsled navdušenega odobravanja in

glasnega zahtevanja poslušalcev je morala godba vsako slovansko skladbo po večkrat ponavljati.

Danes pa, v nedeljo, ni bilo sledu več od sinočnjega šumnega veselja; obrazi, včeraj še tako veseli, so bili danes resni, tožni, tihi.

Ure ljubljanskih zvonikov so bile odbile pet. —

V jedni vojaških čet je stal takrat tudi naš Groga, takoj tik njega pa njegov prijatelj Dolničarjev Francelj.

Tedaj je bilo Grogovi lice še gladko in brki jako neznatni. Kolikor tudi je bilo na vsem prostoru naših ljudi znane visoke rasti, bi bil vendar človek težko našel katerega, ki bi bil bolj plečat in bolj močan od mladega Kozola. Tudi njegov tovariš Francelj je bil krepak, toda mnogo vitkejši kakor Groga. Bil je lep gorenjski fant, črnolas, ogljeno črnih, živih očij, z inteligentnimi, energičnimi, nekako upornimi potezami. Vojaška oprava se mu je podala, kakor bi bila nalašč zanj izmišljena in prikrojena.

Vojaki so imeli puške ob nogi. Med četami je hodilo in stalo nebrojno ljudi, jemlječih slovo od svojih dragih.

»Tam-le je! Ali ga ne vidite? In Groga zraven njega! Brž, brž, mati!« je hitelo mlado kmetiško dekle in povleklo sključeno starko s sabo pred Franceljna in Grogov.

»I — dobro jutro, no, mati! Zgodaj ste morali vstati danes zavoljo mene, kaj? Še dobro, da ste me našli tukaj, ko smo vsi jednako oblečeni!« Tako jo je pozdravil Groga in držal materino roko varno in rahlo v svoji mogočni desnici in si je kar ni upal pritisniti, kakor bi se bal, da bi kaj ne podrobil starih koščic.

»Kaj ne bi bila vstala, Groga, ti preljubi moj otrok!« je dejala skrbna stara mamica in venomer milo ogledovala svojega sina vojaka . . . Vsakdor, ki bi ju bil videl tukaj skupaj, bi se bil čudoma vprašal, kako more imeti šibka, slabotna ženica takega sina orjaka!

»O, kaj bi dejali rajni tvoj oča — Bog jim daj vse dobro — kaj bi rekli, ko bi te videli takega? — Torej, kakor je božja volja, ljubi sin — če mi pa že res odhajaš na vojsko, se pa — postavi! Takemu hrustu, kakeršen si ti, se ni treba nič bati!«

»Kaj bi se se!« je zmajal Groga odločno z glavo in pokazal zobe!

»In pa po nepotrebem mi nikar ne mori! Tako včasih, če že ni drugače, takrat le malo postreljaj in pa potolci okolo sebe — pa preveč ne, saj so Turki —«

»Mati!« —

— »saj so Turki tudi reveži, pravim, in imajo tudi svoje matere doma! — Slišiš? Tudi oni imajo svoje matere, katerim je doma težko

za sinove . . . Zatorej, ubogaj me, in nikar mi ne bodi preveč togoten s sovražnikom! — Slišiš?»

»Seveda slišim, mati!»

»Toda, kadar bo pa sila, mi pa tudi rok križem ne drži in pokaži se, da si kranjski fant! Iz šentlenartske fare pri nas doma! — Da mi ne bo kdo kaj slabega govoril pozneje o tebi! — Potem te ne pogledam nič več —«

»Ne bom vam sramote delal, mati, ne!« je obljubljal Grogga spoštljivo in ponižno . . . Nekako čudno mu je bilo pri srcu, ko je tu v vrsti stal nasproti rodni materi.

»In pa če bo kdo od Turkov meril na-te, se pa lepo naglo skrij za kakšno drevo ali skalo, ali kamor si bodi, da te mi ne ustrele po nepotrebem! Zakaj to je proti svetemu pismu, ki zapoveduje, da ni treba staviti svojega življenja lahkomišlno v nevarnost, vidiš —«

»Kaj mi bode te take pravili, mati! To že vse sam vem, to pa rečem.«

»I — glejte si ga no nehvaležnega otroka! — Bog nas varuj — kaj pa ti veš, kaj je — materino srce —«

Stari kmetici so se zasvetile solze v očesih . . .

»Kdaj bi si bila mislila,« je nadaljevala, potegnivši si z robcem počasi preko očíj, »kdaj bi bila verjela tedaj, ko si še tako — revno vekal — po — po — zibelki —«

»Mati!»

— »da te bom kdaj videla — takega-le — na — vojsko! — Na vojsko pripravljenega, — pa — soldaška — soldaška obleka se ti dokaj poda, tam-le — zadaj za vratom si popravi tisti črni trak! — Zdaj je že prav. — No, no, ti, Minica, no, nikar se mi toliko ne jokaj ves čas že! Saj vidiš, da sem tudi jaz prav dobre volje, čeprav mi odhaja sin na vojsko in ne vem, ali ga še kdaj vidim, ali ne!«

Z zadnjimi besedami se je okrenila k dekletu in si znova obri-sala solzne oči.

Zaplotnikova Minica je stala pri Franceljnu, pri svojem ženinu . . . Tiho, neutolažno, neprenehoma se je jokala. Francelj je bil ves blede. Temno, divje je gledal in tiščal zobe skupaj.

Francelj in Minica sta bila lep par — kakor ustvarjena drug za drugega. Zlasti pa je pozornost vseh blizu stoječih vzbujala sveža, bujna, prirodna, ponosna lepota nesrečne neveste, ki je kazala v vsakem okretu, v vsem bitju nenavadno, prirojeno plemenitost in ljubkost. —

»Francelj!« ga je poklicala tiho . . .

Vojak je lahko privzdignil puško in jo postavil desni nogi bliže.

»Francelj — ali mi boš kaj pisal?« —

»Bom,« je odgovoril hripavo.

»Ne boš — pozabil?« —

»Saj sem ti obljubil.« — Francelj se je naporno odkašljal . . .

V grlu ga je tiščalo kakor z mrzlimi kleščami.

»Le piši mi, kmalu . . . Ne smeš pozabiti!« —

Umolknila sta . . .

Francelj je gledal v temno žrelo puščne cevi. Z levico je gladil surovo-usnjeno, rdeče-rjavo torbico za patrone.

Minica je uprla vanj svoje vlažne oči . . . Gledala ga je, opazovala ga je, kakor bi si hotela njegovo podobo vdolbsti vekovečno v spomin . . .

Niti trenila ni z rosnimi veki . . .

— Povsodi, v vseh vrstah so jemali slovo.

Jednaka žalost je težila srce bogato oblečeni dami in borni, priprosti kmetici. Vsi tukaj so si bili bratje in sestre v občni togi, v občnem strahu negotove usode . . .

Nekoliko na levo od Franceljna je stal častnik z okrogloličnim fantkom v naročju in ga poljubljal. — Ob strani mu je slonela ihteča, bleda soproga. — Fantek v beli oblečici je hlatal s prstki po svetli zlati roži na očetovi oficirski kapi . . . »Papa-a, papa!« je veselo vzklikoval. Častnik je tiho, ljubeznivo prigovarjal gospej in jo tolažil. — Ali čim dalje, tem močneje se je jokala . . . Otrok pa je vlekel očeta za brado, tapkal ga po licu in s tenkim, milozvočnim, jasnim glaskom klical: »Papá-a, papá-a!« —

V bližini je stal tenek lajtenant, govoril z znanci, se kratko nasmiheval, si zavihaval brke, opazoval stotnikovo gospo, si poigral z ostro ostjo gole sablje in kradoma pogledoval lepo Minico.

»Oh, oh, Francelj!« si je domislilo zopet mlado dekle.

Pogledal jo je, ne da bi bil zinil besedico.

»Oh, če te ne bo več — nazaj!«

In znova je zajokala . . .

»Glej ga dekleta takega!« so se oglasili Grogova mati. »Zakaj mi ga pa vender delaš še bolj žalostnega, kakor že je! — Le potolaži se lepo, Minica! — Saj pride, saj se vrne, kadar bo vojska končana, Turki pa premagani . . . Kakor se naši zdaj odpeljejo, tako se spet povrnejo. — Kar najedenkrat . . . lepega dne . . . se on pripelje v domačo javoriško vas nazaj in prinese svetinjo, svetinjo in cesarsko pohvalo! In vse ga bo čakalo. Francelj pa zdrav in vesel — nič ne jokaj Minica — in potem bo pa svatba! To bo kaj lepo!« —

Ubogo dekle si je zakrilo obraz z robcem . . . Vsa se je tresla.
— Tedaj je prisopihal jednooki Gašperček hitrih korakov.

»Zlomka«, se je jezil, »malo, malo, pa bi vaju še našel ne bil, malora. Le podajta mi še jedenkrat roko, ti, Francelj, in pa ti, Groga! — Pa nič strahu! Saj sem bil jaz tudi na vojski, pa se me še zdaj smrt boji, makako. Pa ti Groga, ki si fant od fare in pa fant za to — po deset in po deset Turkov, to bo tebi mala južina! Le pošteno jih opili, korpodibako! Kranjska koža ni po grošu!«

»Saj ne bo nič hudega!« so tolažili mali gospod korporal Godrnjavček zadaj za Grogo. Navzlic temu, da so bili kot vojak zelo robati in brezobzirni, se jim je vender Franceljnova zala nevesta hudo smilila. »Naj nam le kdo kaj preblizu pride, permej-kukuš, mi mu že pokažemo, od kod smo doma! — Kaj, fantje?«

»Le pomagajte si, ljubi otroci!« je svetovala starka in bistro pogledala po bližnjih vojaki; »skupaj mi hodite in varujte drug drugega!«

»Tako je, mati! Tako bomo, pa — permej-kukuš! — nobeden ne drugače; če ne — pojde pa precej k raportu!«

»Pa le dobro merite na neverne pošasti, mirno streljajte in glejte, da vam nihče ne uide, korpodibako! Najbolje je, če Turke vse polovite in sem priženete, da bodo namesti nas delali na polju. — Jaz sem na Italijanskem tudi ujel — kar sam sem ujel par Lahov, pa sem jih gnal na vrvice v naš tabor! — Pet jih je bilo, če se ne motim, šesti mi jo je pa sredi pota ubrisal, va in malora! — Oficirji so me pa kar gledali, in tisti dan sem dobil največje kose pri menaži! — No, kaj bi — tako je bilo in nič drugače ne.«

Gašperček se je grdo lagal, še bolj grdo, kakor sam »laški minister«; in očitno je greh delal v nedeljo na vse zgodaj! Zakaj Italijanom nikakor ni bil napravil take strašne škode, kakor se je bahal, temveč pri Kustoci je ob neki priložnosti komaj, komaj sam pete odnesel, in tudi pozneje ni dobil prav nič večje večerje, kakor vsaki drugi, dasiravno je bil lačen za pet ujetih laških sovražnikov.

Najivno povečevanje lastne osebe ni imelo zaželenega uspeha. Le Groga in par prostakov se je zasmejalo laškemu junaku; Minica se ni premaknila, Francelj pa je še temneje gledal kakor preje, si privzdignil, popravil okroglo zganjeni in zviti vojaški plašč, ki mu je tesnil prsi.

»Od kdaj pa imate črne jermene pri puškah?« je opazil Gašperček.

»Ta teden so nam jih načrnil pred šempetersko kosarno,« so se podvzivali gospod korporal Godrnjavček s prijaznim odgovorom.

»Tako? — Mi smo imeli belo jermenje in smo nosili bele suknje, malora. Kaj pa je, kaj?« —

Tačas se je zaslišal visoki, jasni glas trobente. Batalijonski trobar je zatrobil kratki signal: »Pozor!« Častniki s svetlimi, golimi sabljami so skočili vsaki na svoje mesto, vojaki so se vzravnali.

Grobna tišina je zavladata ta trenotek. —

Bilo je, kakor bi bil priplul neizprosni smrtni angelj nad vrste in si zaznamoval z mrzlim prstom že zdaj vse tiste, katerih ne bo nič več nazaj . . .

In dvignili so puške; zaprhal, zadrnil je šum jermenja in orožja po četah. Kakor bi trenil, so se okrenili možje na desno in skočili v vrste po štirje in štirje.

Tu in tam so ženske na glas zajokale. Vsakdor je imel solzne oči, naj si je bil tudi prišel sem gledat od same radovednosti. —

»Papá-a, papá-a!« je kriknil mali fantek v beli oblečici za očetom. »Milče tudi s teboj! — Milče plidkan! — Papá-a —«

Bleda mlada gospa je sedla z njim v fijakarjev voz. Sinček je gladil ihtečo mamico po obrazu.

»Boža-boža, mama! — Mama plidkana, Milče tudi plidkan. — Nič jokati. — Papá ni-ni. Ni-ni! — Hi, mama, hi! Papa tudi hi!«

— »Francelj, oh, Francelj! — Še zadnjič roko! Roko za slovo, Francelj!« je klicala obupana Minica za svojim ženinom.

Toda Francelj je že korakal sredi med drugimi proti odprtih stranskim vratom nizke lesene kolodvorske ograje in tiščal desnico na prsih ob puškem jermenu in se ni smel nazaj ozirati.

»Šel je! — Nič več ga ne bom videla . . . Mati!«

— Vojaki so posedli v vagone. Kazalca kolodvorske ure sta stala v jedni črti, prvi navpično navzgor, drugi naravnost navzdol.

Signalne piščalke so zazvižgale. Počasi se je začel pomikati vojni vlak proti Hrvaški . . . Še jedenkrat so zaorili krepki klici: »Slava, živio!« Fantje v železničnih vozovih so glasno zaukali; vojaška godba je zaigrala avstrijsko koračnico.

Štirideset vagonov je odvedel vlak proti vzhodu in v njih marsikaterega čvrstega slovenskega fanta.

Z Bogom, ve visoke gore, ve bele cerkvice, ve zelene planine, ve prijazne višave, — z Bogom, ve pisane trate, ve cvetoče doline — z Bogom, vi mili kraji slovenske domovine . . . z Bogom!

Francelj je sedel nasproti Kozolu. Gropa je priboril obema najboljši mesti takoj pri premičnih desnih, sedaj odprtih stranskih vratih

vagona. Sedela sta vsaki na svojem telečnjaku. Tudi vsi drugi so si odpli in razložili orožje po kotih.

Počasi se je odmikala Ljubljana, bežale hiše, zvoniki izpred očíj, zaostajal v ozadju ponosni grad, zvesti varuh mesta; hitreje in hitreje so drdrala kolesa, suvala ob menjane tire, se naglo dvigale, nižale brzojavne žice, zaplesale ravne njive, letele v stran stražne kočice s stražniki, rdeče zastavice, ginili ljudje, gredoč na polje in pozdravljajoč dolgi vlak s prisrčnimi vzkliki, z visoko mahajočimi rokami.

Francelj je bil tiho. Zamislil se je bil v vesele dni, v pretekle dni sreče, v dni, ki so se mu komaj zaszvitali in mu že zopet pogasnili.

Ta pomlad, letošnja pomlad . . .

Nikoli je ne bo pozabil!

Težko naložen voz je bil neko popoldne srečno pripeljal in razbremenil kamnoseku, in zdaj je pripokal in priukal zopet nazaj proti Javoricam.

Zadnji sneg je tajalo pomladansko solnce. Po prisojnih bregih so vznikale mlade cvetlice, z gora so skakali razposajeni studenčki. V vsaki kaplji se je tresel solnčni svit. Vsa pota je posulo nežno, svilenobelo cvetje. Vzduh je bil poln vlažnega sopara in svežega diha preparjene zemlje. Taščice in kraljički in ščinkovci in kosi so neutrudno slavili težko pričakovani prihod vesne.

Tako srečen in sam s seboj zadovoljen je bil tedaj Francelj! Kaj bi torej? Zaukal je znova tja v krasni prerojeni planinski svet prav krepko:

»Ju-ju-ju-hú-u!«

Tu je zagledal vitko dekle na robu širokih poljan, tam kjer je stalo staro, trhlo znamenje.

Sam ni vedel, zakaj je konje ustavil in šel tja k njej. Ona je razpostavljala sveže pomladanske cvetke, šmarnice in vijolice, po hišici v znamenju. To znamenje je stalo na trohljivem stebru in imelo na vrhu kočico, na jedno stran odprto, od zunaj rdeče, od znotraj belo pobarvano, s priprosto izrezljanim kipom matere božje. Njej na čast je bilo prineslo dekle cvetic za okras.

»Ju-ju-ju-hú-u!« je zaukal Francelj še jedenkrat, da so odmevale vse gore. »Ti, dekle, ali za-me pa nimaš nobene rože?«

Ona se ni zmenila zanj. Še obrnila se ni.

»Ej, kaj mi boš hrbet obračala! Kaj misliš, da te ne poznam? Zaplotnikova si!«

»Ali si ti tisti, ki tako grdo poka in uka?«

»Hentaj,« si je mislil mladi voznik, »ta je pa, ta —«. Skoro bi ga bilo kmalu sram, da je pokal in ukal. Tako prezirno ga ni doslej še nihče obsodil, nikar celo kako deklet; saj so vsa rada gledala za njim. »Le kako bi ji povrnili, čakaj!« je poudarjal.

Ona se je vtem delala, kakor bi ga ne bilo blizu. To ga je pa res jezilo, no.

»Veš kaj, Zaplotnikova, ti si najlepše deklet v devetih farah naokrog, pravijo!«

»Pravijo? — E-e! — Ni mogoče! Kaj takega gredo govoriti! — Beži, beži, kdo bo pa ljudem vse verjel! Vidiš, Dolničarjev, ti si najzajši fant med Stolom in Triglavom, pravijo! Toda jaz tega ne verjamem, veš, ne verjamem. — Zdaj le hitro domov, tvoji konji so trudni —«

»Minica!« je prosil Francelj. »Jedno šmarnico mi boš pa vender-le dala in nekaj vijolic, ne? Takoj si jih denem za klobuk!«

»Ali bi jih res?«

»Seveda bi jih!«

»Ne vem, ali si jih vreden ali ne!«

»Minica, no!«

»Ako me prav lepo za-nje prosiš!«

»No, prav lepo te prosim!«

»Naj pa bo, no! — Saj jedenkrat tako — ni nič, da si morebiti ne boš mislil, kako se mi zdiš kaj posebnega!« —

In od tistega dneva je imel Dolničarjev Francelj obilo nesreče z vsakovrstnimi kolesi, grabljami, kolci, vilami. — Oj!

In vse te vile, kolca, grablje, kolesa je nosil zdraviti Zaplotnikovemu Gašperčku. — Oj, oj!

Vselej pa je utegnil in sam počakal, dokler ni Gašperček njegovih rečij popravil! Jednooki kolarček ga je začel sumno ogledovati, češ, pa vender ne, ko bi se hotel ta človek pri meni učiti kolarstva, pa kar zastonj? Zapazil je pa Gašperček, da ima Dolničarjev mnogo govorenja tudi s sestro . . . Menda sta se menila o samem gospodinjstvu, ka-li?

Toda, kakor tudi je bil Francelj ukaželjna glavica, njemu ni bilo nič ne do Gašperčkovih umetnostij, ne do Miničinih gospodinskih tajnostij. Temveč stvar je bila vsa drugačna, kakor bi si bil človek pravzaprav mislil! Kakor je namreč nosil Francelj svoja potrta in polomljena orodja v popravo Gašperčku, tako je nosil svoje ranjeno srce zdraviti Minici. Zakaj ona je imela jedino pravo zdravilo za njegove bolečine. Tako vsaj je mislil on sam . . . Jaz se tukaj ne bom izpozabil z no-

beno opazko, ker se ne maram mešati v tuje zadeve. Ako se tretji vtika v ljubezen, pride nesreča. Zatorej naj kar suho pristavim, da je zdravila Minica Franceljna najprvo večinoma s šmarnicami in vijolicami . . . Pozneje pa, ko se je bolniku dokaj vidno »obrnilo na bolje«, je poskusila tako imenovano dodatno lečenje z rožmarinom in rdečimi rožami, katere je ordinirala svojemu pacientu v obliki šopkov po večkrat na teden, kakor je že nanesa bolezen. Tudi tukaj ne bom pregrešil nobene nepotrebne pripombe. Vender pa mi »slutvomodrost« ne da miru in mi ga ne da, in povprašati moram mimogrede, zakaj neki je imela Zaplotnikova Minica v svoji apoteki kar same vijolice in šmarnice, rože in rožmarin? — Arnike pa nobene! Tiste arnike, ki je za rane tako dobra! To-le torej bi vprašal, ker se mi zdi važno, poznim potomcem zaznamovati resnični dogodek, da je priprosto gorenjsko dekle tega in tega leta z najboljšim uspehom postavilo na glavo vso učeno farmakologijo!

»Ti, veš kaj, Dolničarjev?« je ustavil jedenkrat kolarček zaljubljenega Franceljna. »Tako-le ti bom povedal, če hočeš, da ostaneva prijatelja: Ako imaš še kaj polomljenih ojnec in grabelj in bran doma, pa mi jih pošlji po hlapcu! Sam mi pa ne boš hodil sem in lazil za dekletom, korpodibako. Zaplotnikov Gašper ima samo jedno oko, vidiš ga, pa z njim več vidi, kakor drugi na dve. Kapišo? Zatorej: jaz ne dopustim, da bi ti mojo sestro ljudem v zobe dajal. Izberi si drugod ljubico, malora.«

»Kakšno ljubico!« je vzkipel Francelj. »Midva z Minico se bova vzela! Moja bo, in če mi brani devetindevetdeset satanov. V šestih tednih bo prvi oklic!«

»A-a, to je druga pesmica! — Glej, Francelj, saj mi ne boš zameril, kaj ne? Ali očetu sem obljubil, ko so ležali na smrtni postelji tisto leto, ko je bila ajda tako polna; sam nisem vedel kam z njo, še zdaj dobro pomnim, kakor bi bilo včeraj. — Toda, kaj sem že dejal? — Je že res; očetu sem obljubil, da bom pazil na Minico, kakor na zenico svojega očesa. — No, zenico sem si zapravil ob možnarjih, to je res — ali, Minico sem pa varoval kakor kraljično! Lepo mi je vzrasla; ni ga zlepa zaljšega dekleta tukaj daleč naokolo. Dote bo tudi nekaj, čeprav Minica ne bo toliko imela, kakor ti —«

Francelj mu je podal roko. »Saj bi ti bil že prej povedal; pa saj veš, da gre taka beseda nerada z jezika. — Vojake sem odslužil, na gruntu in v hiši sem sam —«

»Vse prav, vse prav, korpodibako, to bo pa tako vesela svatba, da —«

Toda prišlo je drugače.

Leto 1878. je bilo leto vojskâ. Vse je govorilo o bitkah.

Slovanom sovražni listi so kokodajskali, da se mora vstanek v Hercegovini zatreti; da morata biti Srbija in Črna gora mirni in ne smeta vzrasti; da mora ostati Turčija cela; da ne smejo osnovati proste Bolgarije; da Rusija ne sme čez Prut, čez Dunav, čez Balkan, in da se Avstrija za nobeno ceno ne sme polastiti Bosne!

No, najprvo so Rusi Turke tako neusmiljeno našeškali in raztepli, da so reveži »za božjo voljo« prosili miru. Nato so nekaj časa govorili, da pojde Avstrija nad Ruse. Naposled se je zasukalo vprašanje okolo Bosne in Hercegovine.

Tukaj je imel najvišjo oblast sultan, avtokrat. Njemu nasproti so bili vsi drugi sužnji, živali, brez nobene pravice ne do prostosti, ne do življenja, ne do premoženja. Ves turški »jus« je bil koncentriran v koranu, ki je bil že pred 1000 leti celo turškim juristom preslab. S svojimi zastarelimi nazori bi torej preljubi Mahomed dandanes pri vsakem kolokviju padel »mit Pauken und Trompeten« ter ostal izgubljen študent in večer jurist. Galantni sultan je sedel ves božji dan v haremu ali pa dvorantil pri koncertu, na katerem so svirale »dame« iz harema. Ker je torej galantnemu absolutistu ostajalo vzpričo tega malo časa, je imel državno krmilo v rokah veliki vezir, kakšen bivši diurnist pri kakšnem obskurnem starem turškem uradniku, mož iz protekcije in intrig v divanu in haremu, »Streber«, ki je zaporedoma postal svetnik, guverner, paša, minister in naposled — ako se ni kaj zameril v haremu — veliki vezir. V provincijah zopet so vladali paše, vsaki po svoje. Potemtakem si lahko mislimo, kako so se imeli pod »visoko porto« tamošnji Slovani na balkanskem polostrovu, in kaj so Turki, brezskrben, apatičen, najlenejši narod, naredili iz zlate Bosne, jedne najbolj rodovitnih dežel evropskih, iz bogatih teh pokrajin, kjer rodi pšenično zrno petnajst, koruzno pa tristo zrn.

»Moritev kristjanov so jim največje veselje,« so poročali iz Zagreba angleškemu politiku Georgu Campbellu. »Otroke so pekli, in njih stariše so silili jesti to meso. Raja prosi pomoči v skrajnji sili.«

In vender vsa ta beda ni genila slovanskih sovražnikov. Ogerski minister Tisza je poudarjal v (ogerskem) državnem zboru, da ni interes Magjarov, da bi si roko podajale in verigo zaklepale okolo magjarskih nog slovanske države na jugu. Vso pozornost je vzbudilo tisti čas pismo, katero so ponatisnili vsi večji evropski časopisi:

» . . . 1. Stalne vojske naj se odpravijo, da se bodo poprijeli ljudje poljedelstva, in da poneha siromaštvo. 2. Železo naj se po-

rablja za izdelovanje poljedelskega orodja, ne pa za vojno orožje. 3. Naj nekateri jedo le za dvanajstero ljudi, ne pa za tisoče. 4. Mednarodno sodišče naj se 'napravi, ki bo razsojalo prepire med narodi. Mesnice za ljudi naj se odpravijo. S tem opominom do kongresa končujem: Ako se Slovanom ne da pravica, bomo oznanili mi revolucijo. Vaš G. Garibaldi.«

Naposled se je premislil sam Gyula grof Andrassy pl. Szent-Király-Krasznohorka, avstrijski vnanji minister. Ta navihani mož se je preveril po knjigi Palackega, da je zdaj prišla ugodna prilika, in da se lahko drugič, in sicer iz Bosne zabije zagozda med slovanske narode. Najedenkrat je bil ves navdušen za okupacijo!

— Toda, to so visokopolitične stvari, v katere se midva, lepa moja bralka, rajša nikdar ne bova vtikala, ako hočeva zdrava ostati in želiva, da bova še dolgo živela na svetu, in da se nama bo godilo prav dobro!

— Francelj je dobil bel listek, ki ga je poklical v vojake. Namesto k poroki je moral na vojsko. —

— Tiho je sedel Groga v vagonu žalostnemu prijatelju nasproti. Drugi tovariši so glasno peli, kako je »fletno« na Gorenjskem, »k' so v'soče gore«, in se v odmorih krohotali silnim dovtipom šegavega, širokega Dolenjca. Groga pa se ni drznil, da bi pomagal pevcem, dasi je imel močan glas. Zakaj gospod korporal Godrnjavček, mož tankih ušes, so mu bili prepovedali vsako javno sodelovanje! Obtožili so ga namreč in dolžili, da infanterist Kozol narobe zavija in se grdo dere, ne pa da bi milo povzdigoval svoj glas, kakor so ga premilo povzdigovali na primer gospod korporal Godrnjavček sami. Zatorej infanterist Groga ni pel, kakor drugi vojaki; le tako malo skozi nos je časih pobrundal »iz prijaznosti« in tiho godrnjal, da ne bi izkazil zbora.

Levico je imel Kozol v širokem erarnem žepu, in tam je gladil in stiskal tri suhe domače klobase, katere so mu bili prinesli mati z Gorenjskega. »Na, Groga,« so dejali včeraj popoldne, ko so ga našli v Ljubljani, »tukaj imaš pet tolarjev in pa tri pare klobas, da mi ne pojdeš lačen in na tešče na vojsko! Pa si jih prihrani za tisti čas, ko boš mislil, da ti je največja sila.«

Potem sta šla nekoliko po mestu.

Ženica si je vse ogledala in se prav otroško veselila krasote po izložbah. Prišla sta tudi mimo kamenoseka.

»Oh, Groga, to so lepi kameni in križi za na grob! Le tistega črnega tam-le poglej z rdečimi lisami! Pa . . . to je samo za gospodo!« —

»Ali bi ga mari radi?« —

»Neznansko se mi zdi lep!«

»Pa kaj bode te zdaj mislili na smrt! Bežite, bežite!« —

»Ne vem, kako dolgo bom še . . . Vsako zimo toliko kašljam, da —. Koliko bi vendar veljal, kaj praviš?«

»Je-eh! Jaz bi ga vam že kupil, že, to pa rečem. Ali kaj, ko imam — le šest soldov na dan!«

— Groga je gladil klobase in jih gladil. Še prav nič ni zajutrkoval. Popolnoma lačen se je zdaj-le vozil na vojsko . . . Čim dalje je premišljeval, tem bolj se mu je zdela misel upravičena, da je najbrže ravno zdaj prišla tista ura največje sile!

Po kratkem, toda mučnem trpljenju in junaškem premagovanju in zatajevanju samega sebe se je udal povelju »ministra notranjih stvari« in potegnil prvo klobaso na dan . . .

Preprijetno je zadišalo po vagonu. —

Polovico je ponujal Groga Franceljnu. Ta je odkimal. Zatorej se je lotil Kozol kar sam važnega dela in se že zdaj krepčal za prihodnje boje. Nabrusil si je pipec ob hlačah, si rezal klobaso in prizaval komisa. Ob tem je s tem večjo slastjo poslušal genljivo pesem, katero je bil zložil glasoviti šmartenski šolmašter:

» . . . Imel sem sinka, pa sem ga zgubil;
Revni soldaški stan ga je pogubil,
Star je bil dvajset let, v najlepši mladosti,
Manca pa osemnajst let — tudi ni dosti!
Francelj muskontar bil . . . «

Gospod korporal Godrnjavček so peli »čez«; imeli pa niso samo tankih ušes, temveč tudi jako fin, zlasti za mesnino nenavadno občuten nos. Ravnokar so bili zopet odprli usta na stečaj, da bi »zažingali«: »Pridi Gorenjč z mrzle planine!« — Vender, izrekli so samo prvo besedo napeva. »Gorenjč« pa jim je v grlu obtičal in z njim tudi vse »mrzle planine«. Delikatni duh bližnjih kranjskih klobas je pevcu kar sapo zaprl.

»Tukaj preveč vleče,« so dejali in si zavihali dolge brke. Rezervist, sedeč blizu Groge, se jim je moral umakniti. Prijazno so pogledali Grogovo klobaso in začeli domač pogovor.

»Kdo bi bil verjel, kaj, Groga, da se bova midva kdaj skupaj vozila, jaz rezervist, star, odslužen vojak, in pa ti, takorekoč rekrut proti meni!«

Groga je pokimal in pridno zvečil.

»Letina je zelo lepo kazala letos. Zadnje dni pa le dež in dež in hladno vreme! Na visokih planinah je celo zapadel sneg!« —

Kozol je pokorno prikimal in zamižal . . .

»Zavoljo večnega dežja je pa močno pógleglo žito. Seno leži že dva dni pokošeno in premočeno pod milim nebom. Krompir je začel črneti in gniti. Vse rumeni in gine od prevelike moče.« —

»Saj je res,« je dejal Gropa in premišljeval, ali bi si prerezal zadnji kos klobase čez pol, ali pa naj bi ga vtaknil kar celega v usta . . .

»Setev pojde v nič, permej-kukuš!« —

»Saj pojde res!« Kozol je odjenjal s pipcem in približal cel konec ustom . . .

»Setev pojde tako v nič,« je zaskrbelo gospoda korporala Godrnjavčka, »da še polovico ne bomo pridelali tega, kar smo pričakovali. Pregovor pravi: »Ne, boj se turške vojské, ampak svetega Vida rosé!« — In res, svetega Vida dan je deževalo pri nas — permej-kukuš!«

Gospod korporal so začeli jezno gledati . . . Grogi se je glasno zakolcalo: snedel je bil celo klobaso. —

Naposled pa je segel v žep, se sklonil nazaj, iztegnil levo nogo, privlekel še obe drugi dve klobasi venkaj in ju potehtal v roki. Jedna je bila velika in debela, druga pa majhna in zgrbljana . . .

»Kakor orehi debela toča nam je mnogo škode naredila,« so nadaljevali gospod korporal Godrnjavček in se slastno obliznili. In razjasnil se jim je temni obraz! »Pšenico in rž je po nekaterih krajih tako potolklo, da ne bo kaj žeti. Fižol je pa kar uničen, fižol, in ječmen, kjer ni bil že požet —«

»Gospod korporal, če mi ne zamerite! — Še te-le dve imam! Francelj tako ne mara jesti — torej, kar izberite si, katero hočete, to-le večjo ali pa to-le manjšo.«

»O, meni je vse jedno!« so vzkliknili gospod korporal Godrnjavček in si urno vzeli večjo klobaso. »No, no, se ti pa lepo zahvalim, Gropa! — Ti vsaj veš, kaj je manira, ti veš, ti veš!« —

V kratkem ni bilo nobenega para več. Izginila je pa tudi »največja sila«, in Gropa je shranil svoj pipec.

»I Francelj, nikar ne bodi tako žalosten! Saj to nič ne pomaga!« je tolažil Franceljna. Gospod korporal Godrnjavček so zopet zapeli z vojaki.

»Ne pomaga nič, to je res. — Toda, ti ne veš . . . kaj ti bom pravil in . . . javkal kakor stara baba.«

»Prav imaš, Francelj!«

»Vender toliko ti pa povem: meni nekaj tako pravi, da ne bom nikdar več videl domačega kraja . . .«

»Kaj . . . kaj boš tako! — Francelj!«

»Slišiš, ravno zdaj pojo: »Nazaj me nikol' več ne bo!« —

»Ne boš ne padel, Bog ne daj . . .«

»No, boš že videl, Gropa!«

(Dalje prihodnjič.)

Vodnik kot turist.

V spomin stoletnice Vodnikovega potovanja na Triglav.

Spisal Fr. Orožen.

lovenski turistiški krogi so slavili letos meseca avgusta stoletnico Vodnikovega potovanja na Triglav. Doslej smo častili Vodnika samo kot znamenitega pesnika in pisatelja, toda premalo je znano, da je bil Valentin Vodnik tudi vnet turist in turistiški pisatelj. Namen tem vrsticam je torej, tudi s te strani spoznavati Vodnikovo delovanje.

Valentin Vodnik je služboval kot duhovnik v Sori, v blejskem Gradu in na Koprivniku, kamor se je preselil meseca februarja leta 1793. Bivanje na Koprivniku je bilo odločilno za Vodnikovo pesniško in pisateljsko delovanje. Tu je dobil Vodnik tudi veselje do turistike, ko se je izprehajal okrog po senožetih in gozdih in zlasti rad hodil na Jarski vrh v bližini gorenjskih velikanov. V svežem planinskem zraku blizu orjaškega Triglava in idilskega bohinjskega jezera in bivajoč med čvrstimi Bohinjci, se je navduševal naš Vodnik za prirodne krasote gorenjskih planin, in tu je nabiral snovi za najlepše svoje pesmi. Omilile so se mu bohinjske planine in bohinjska dolina in sploh vsa čudovito lepa Gorenjska.

Za svojega bivanja na Koprivniku se je natančneje seznanil z občespoštovanim baronom Žigo Zoisom, kateremu gre velika zasluga, da je Vodnik postal tako slaven pisatelj. V tej gorski vasi se je tudi seznanjal pod Zoisovim vodstvom z rudninoslovjem. Prepotoval je najlepše kraje na Kranjskem in nabiral rudnine za Zoisovo zbirko.

Vodnikovo turistiško delovanje in potovanje po Gorenjskem poznamo najbolj iz Hochenwartovega dnevnika in iz pisem, katera je pisal Vodniku prijatelj in mecen Žiga Zois. Z Vodnikom sta si pridno dopisovala, in Zoisova izredna izobraženost je dobrodelno vplivala na Vodnikovo pisateljsko delovanje. Zoisova pisma hrani sedaj ljubljanski muzej, in najvažnejša so ponatisnjena v „Vodnikovem spomeniku“. Žal, da so se pa pogubila Vodnikova pisma, v katera je baje neka ljubljanska prodajalka zavijala slanino.

Zoisova pisma nam kažejo, kako zelo se je zanimal Vodnik za turistiko, in s kakim veseljem je lazil po gorah. Zois in Vodnik sta pa tudi skrbeli za gorske vodnike, in ginljivo je videti, kako je bolehlavi Zois skrbel, da bi dostojno poplačal in zadovoljil gorska vodnika

starega Kosa in višjega plavžarja Žerovnika. Zois piše Vodniku o Kosu, kateri je bil triindvajsetkrat na Triglavu: »O Kosu pa sodim, da ne bode pred svojo smrtjo opustil hribolastva in nabiranja. On ni le iz denarstvenih ozirov, ampak tudi iz prave častihlepnosti na to navezan. Jaz sam mu pa želim, da se ne bi bil lotil tega rokodelstva v svojo škodo, in zmeraj premišljuje, kako bi mogel njega in rod-bino na dostojen način poplačati in stalno odlikovati i. t. d.« Tudi Žerovnika priporoča Zois Vodniku ter završuje tisto pisanje s temi besedami: »Pomagajte mi, da ga kolikor mogoče osrečim«. Pri Zoisu službujoči moške so bili najboljši gorski vodniki, in Zois in Vodnik sta tem vodnikom rada in izdatno pomagala ter na ta način pospeševala turistiko. Zois, ki je že več let bolehal, ni mogel biti turist, a s krepkim zdravjem obdarovani Vodnik je mnogo lazil po planinah, in zanimajoč se za rudninoslovje, je prepotoval najlepše kraje slovenske. Na svojih potov anjih je vestno zabeleževal rudninoslovne opazke v slovenskem, latinskem in nemškem jeziku.

Leta 1794. je potoval na Kredarico. Prvi dan so dospeli s Koprivnika v devetih urah na Velo polje ter potem krenili čez Steriščico med Krmo in Triglavom na Kredarico. Vodnik zelo hvali razsežni razgled na tržaški zaliv, tirolske in švicarske gore in po velikem delu Kranjske.

O potovanju na Triglav leta 1795. pa nam natančneje poroča grof Franc Hohenwart v spisu »Auszug aus meinen Alpenreisen-Tagebüchern über die krainischen Hochgebirge« (Beiträge zur Naturgeschichte, Landwirthschaft und Topographie des Herzogthums Krain. Laibach 1838). Grof Fr. Hohenwart in šentjakobski župnik Pinhak sta se peljala iz Ljubljane na Javornik, kjer ju je pričakoval Vodnik, da ju spremlja po Bohinju. Baron Žiga Zois je vse za potovanje po Bohinju potrebno ukrenil in zlasti skrbel za to, da so bili naši potniki na njegovih posestvih prav gostoljubno sprejeti. Hohenwart pravi o Vodniku: »Kot pesnik in pisatelj nedosežnih pesmij za brambovce še tedaj ni bil znan, a sprejela sva ga iskreno, ker so se njega blagosrčnost in kipeča topla čutila v neprisiljenih, veselih besedah izražala o lepih krajih in krasnih mestih našega Stvarnika. Takoj se je nama prav priljubil, in zelo sva se veselila, da je postal najin sopotnik.«

Drugi dan so napravili izlet na Belščico, na Veliki in Mali Stol ter se zvečer vrnili na Javornik. Potem so krenili čez Bled v Bohinjsko Bistrico in k izviru Bistrice. Vodnik pa je moral zdaj domov na Koprivnik zaradi božje službe ter se je čez dva dni zopet vrnil v Bohinjsko Bistrico. Dne 17. avgusta so udarili čez Stare Fužine k slapu

Savice in od tam na Dedno polje in na Ovčarijo, kjer so se divili krasnemu razgledu. Baron Karol Zois jih je pozdravil v bližnji planinski koči ter gostoljubno sprejel. Zvečer so opazovali prelep solnčni zahod, in Vodnik je napravil pesem, katera je vse očarala. Opeval je Stvarnika, in Hochenwart pravi, da je pesem zapustila tisti vtisek, kakor Klopstockova Mesijada; pesem je pa poslal Žigi Zoisu v Ljubljano.

Dne 19. avgusta se poslove od gostoljubnega Karola Zoisa, da bi splezali na Kopicu. Ker se jim to ne posreči, gredo proti Vršacu (najbrž je ta »Mišel Vrh« specijalnega zemljevida) in naprej proti Velemu polju. Nasproti Šmarjetini glavi zapazijo Triglav, in v mraku dospejo na Velo polje ter prenoče v Zoisovi planinski koči. Veselili so se pri obili pojedini, katero je preskrbel Žiga Zois.

Zarana odrinejo dne 20. avgusta na Ledino pod Triglavom, odkoder je krenil Hochenwart na ojstrino Ledine, Vodnik in Pinhak pa s svojima vodnikoma na levo proti Triglavu. Čim više so dospeli, tem več je bilo težav. Z vrha Malega Triglava so morali čez malo globel ter potem začeli plezati na Triglav med blizu stoječima pečinama. Lestvice niso imeli. Pinhak je v lahkih navadnih in nepodkovanih črevljih lahko dalje lazil. Splezal je torej na skalo, a zgoraj se je osvedočil, da po zelo ozkem potu ne more dalje; vrnil se je k Vodniku, kateri ga je čakal pod skalo. — Ob jedni uri popoldne so bili zopet na Velem polju.

Drugi dan so splezali na Tolstec, od koder so imeli zelo lep razgled. Potem so se vrnili zopet na Velo polje in drugo jutro na Koprivnik, kamor so dospeli opoldne k izvrstnemu obedu, katerega je preskrbel Žiga Zois. V nedeljo dne 23. avgusta sta maševala Vodnik in Pinhak za zdravje blagega barona Žige Zoisa. Popoldne sta se pa poslovila Hochenwart in Pinhak od priljubljenega Vodnika in odpotovala v Radovljico. Prav zadovoljna sta bila s tem potovanjem, in Zois je še posebej prav iskreno zahvalil Vodnika za spremstvo.

V Vodnikovem zares mnogostranskem pisateljskem delovanju nas tu zanimajo zlasti njegovi turistiški in zemljepisni spisi. »Velika Pratika« za leto 1795. ima Vodnikov spis »Popissovanje Kranjske dežele«, katero je po večjem peš prehodil. Nameraval je tudi spisati slovensko zemljepisje, kar mu je pa odsvetoval Zois, češ da ljudstvo še ni godno za tako delo. V »Veliki Pratici« za l. 1796. je priobčen Vodnikov članek »Popissovanje te zemlje«, ki je sicer Zoisu ugajal, ali zdel se mu je prekratek. V ljubljanskem muzeju je tudi Vodnikov rokopis »Itinerarium 1808 in 1809«, v katerem površno po-

pisuje svoja potovanja po Kranjskem in Štajerskem. Potoval je večinoma peš. Pri posameznih krajih omenja posebno rudninske najdbe in rimske spomenike. Zlasti v poznejših letih se je namreč Vodnik bavil s starinoslovjem in marljivo nabiral starinske spomenike. Odlomek njegovega spisa »Römische Denkmähler in Illyrien« (1818) je priobčil »Laibacher Wochenblatt«. Nabral je tudi na potovanjih mnogo narodnega blaga, kakor n. pr. pesmi o Pegamu in Lambergarju, o kralju Matjažu, o Ravbarju in dr.

Veselje do prirode in vnema za planinski svet je vzbujala v Vodniku pevski duh in mogočno vplivala na njega pesniško delovanje. V prav narodnem duhu je Vodnik prvi opeval prirodne krasote slovenskih planin, v nebo štrleče vrhove in srebrnim nitim jednako po razpadlem kamenju se vijoče slapove. Leta 1806. je izdal »Pesme za pokúšino«; med le-timi je tudi preprost obris veličastnega slapa Savice, kateri je Vodnika tako navduševal, in po pravici nazivljemo Savico »kastalski vir narodnega pesništva«, ker je Vodnik srkal iz Savice pesniško navdušenost, kar izraža v epigramu:

»Grem visoko pit Savico,
Lepih pesmi hladni vir;
Mojstru pevcev na zdravico
Naj mi teče ta požir!«

Tudi slap Bohinjske Bistrice, katera krasno pada z visočine, je vzbudil Vodniku pesniški duh, in zavzet po tej krasoti je opeval slap v pesmi: »Bohinjska Bistrica«. V Vodnikovem rokopisu je k tej pesmi pristavek v prozi, ki ima razjašnjevaty to pesem. V pesmi »Klek« pripoveduje o copernicah in na kratko opisuje goro Klek v Veliki Kapeli. Pravi biser Vodnikovih pesmij pa je oda »Vršac«. V kako lepih verzih nam popisuje v glavnih potezah prekrasen razgled s »slovenskega Parnasa«, in kako vzvišeno opeva prirodne krasote naših planin! Vsaka kitica nas navdušuje, in zopet in zopet nas miče, da prebiramo ta pesniški umotvor.

Da je bil Vodnik vsestranski delaven kot duhovnik, pesnik, jezikoslovec, starinoslovec in zgodovinar, to je našim bralcem že tako predobro znano: toda na tem mestu nam je zlasti to poudarjati, da je bil posebno tudi vnet za prirodoslovje, in prav to ga je dovedlo v najlepše kraje slovenske. Po vsej pravici ga smemo prištevati prvim slovenskim turistom; lazil je po najvišjih gorah slovenskih in občudoval prirodne krasote, katerih je Stvarnik ravno slovenskemu svetu v tako obilni meri podelil. Levičnik pravi o Vodniku v »Vodnikovem spomeniku«: »Vodniku, očetu pevcev slovenskih, je bilo na visokem in

tihem Koprivniku še vse preglasno in prenizko. Tja gor na plešo Vršaca, v neposredno bližino starešine slovenskih gora ga je pogostoma gnalo, odkoder se je oziral daleč daleč okrog po sinji daljavi. Pregledoval je od tod široki svet; pa to mu ni bilo v omamljenju duha, ker se ni do njega razlegal pozemeljski hrup, ampak samotna duša se je vsled strmečega občudovanja Stvarnikove vsegamogočnosti navzemala čutil, iz katerih so se izcimile slavnoznane slovenske pesmi enako vodici, ki se nabira iz posameznih delov snega.»

Mi pa kličemo našemu slavlencu o priliki štoletnice njega potovanja na Triglav:

»Dokler Vršac, Triglav stoji,
Vodnikov naj spomin živi!«

Potresi na Kranjskem in Primorskem.

Spisal Ferd. Seidl.

(Dalje.)

Pogled na obsežno vrsto znamenitih prirodnih pojavov se nam je odprl! Kakor turista ne zadovoljuje obzorje nizke gore, nego se ga polasti prej neznano hrepenenje, da se ne plaši znoja, temveč stopa vedno višje in višje, dokler ne zazre pod seboj z visokega vrha daleč na okoli krasne pokrajine in dokler ne spozna strmeč veličastnih poglavitnih potez po njej, ko mu podrobnosti ne tesnijo več pogleda: tako nas je današnja znanost privedla do vzvišenega stališča. Le enega izmed čudovitih pojavov narave po naši ožji domovini smo nameravali zasledovati; ali narava deluje s svojimi v času in krepkosti neomejenimi sredstvi tako, da pojav rodi pojav in ta zopet drugega. Človeški um pa razume tudi samo enega šele tedaj, ako si razloži vso obsežno vrsto. In ako smo nehote dospeli na vzvišeno stališče, da zremo na vse poglavitne poteze v zgradbi skalnatih tal svoje domovine, in da smo ob enem nekoliko spoznali način, kako se je zgradba zvršila, tedaj nismo zašli od prvotnega in glavnega namena; le utrdilo in uglovalo se nam je znanje in prepričanje, da je veda, ki nas je vodila, na pravem potu, ker jasno in preprosto razlaga toliko vrsto na videz različnih dogodkov.

Vrnimo se sedaj zopet naravnost k svoji ožji nalogi! Še neko znamenito svojstvo tektonskih potresov imamo imenovati in razložiti.

Spomnimo se zopet poskusa z brnečo ploščo, ki nam je pojasnila fizikalno bistvo pojavov o potresu. Ob nje robu sproži goselni lok trepetanje, ki od ondod preide preko vse plošče. Proti nasprotnemu robu živa moč tresljajev seveda gineva. Jednako se sprožijo potresni valovi ob robu ali bolje rečeno ob mejni ploskvi, kjer zemeljska gruda zdrkne, troč se ob sosednjo grudo. Od ondod izhaja potresno valovanje — bodisi krotko, bodisi grozno — in se širi daleč na okoli, kakor od palice, ki smo jo po dolgem zagnali na vodo. Ob lomnih ploskvah, ki ločijo grudo od grude v zemeljskem svodu, ima tektonski potres najpogubnejšo moč; tam se zlasti pokončuje človeško imenje in življenje, kadar se je obsežna gruda dovolj izdatno premestila vodoravno in navpično. Ako se to naše umovanje ujema z istino, se mora izkazati in potrditi s skrbnim opazovanjem istinitih odnošajev v naravi. In res se je v raznih deželah, v katerih se tektonski potresi pogostoma primerjajo, spoznalo: 1. da najhuje prizadeti kraji leže ob bolj ali manj dolgih črtah; 2. da se potresi ob njih ponavljajo stoletja in stoletja; 3. da so te črte v istini na površju zemlje večinoma vidni sledovi lomnih ploskev, ob katerih je kameneni svod pod našimi nogami razkosan v grude, in 4. da so ob teh črtah pogostoma razvrščeni topli vreli in ponekod vulkani, bodisi živi, bodisi zamrli. Ali je še treba drugih prič, kjer je toliko soglasja? Reči smemo torej: prelomine zemeljske skorje — v zemljevidu jih zaznamujemo kot lomne črte — so ob jednem potresne črte.

Le-te lomne in ob jednem potresne črte zanimajo sedaj vso našo pozornost, in vprašanje nastane: kod teko take prelomine po ozemlju kranjskem in primorskem?

Zaslediti jih moremo na dvojen način: naravnost, po njih najsilnejših pojavih ob potresih, in posredno, ker se kažejo v orografski in geološki zgraditvi dežele, ponekod spremljane od vrelcev in vulkanskih prodorin.

Že poprej smo opazili in imenovali nekoliko teh lomnih črt. Naš planinski in kraški svet je na zapadni strani odkrhnjen proti Adriji in beneški planjavi, na vzhodni proti ogersko-hrvaški nižini, in v njem samem je gorenjska kotlina prava udrtnina. Potem teko pa še poglobitve lomne črte, in sicer nekatere kakor gorovje vzporedno z osjo Adrije — podolžne črte — in druge od morja preko gorovja naših krajev proti celini — imenujemo jih povprečne črte.

Glede prihodnosti zremo na te usodepolne poteze z upravičeno slepo udanostjo ali flegmatnim fatalizmom — saj jih imajo tudi druge dežele, tudi dežele, v katerih je od nekdanj procvitala prosveta, in katere so tudi sedaj še sedež živahnega napredovanja. In pa ne preži-li na naše življenje in na našo imovino sto in sto drugih sovražnih slučajev? Vajeni smo tega položaja tako, da niti ne mislimo nanj! Podzemeljski demon je le eden izmed mnogih, mnogih, ki so človeku nemili. Kdaj in kako so naše potresnice delovale v zadnjih stoletjih in v sedanjem, naštejemo v kronološki vrsti posebej — seveda kolikor nam je znano doslej, ko še nimamo specijalnih studij niti o kranjskih in primorskih, niti o štajerskih potresih.¹⁾

Najprvo naštejmo poglavitne podolžne potresne pokotine naših in sosednjih krajev:

¹⁾ O koroških je prijavil tako študijo H. Hoefler l. 1880. Večkrat se je ozrl tudi na naše kranjske in primorske dogodke, ker tvarina tako zahteva. Opazke tega odličnega preiskovalca so našemu pregledu poglavitna opora, ki nam je jako dobro došla. Potres v Klani pa je znanstveno tolmačil Hoernes. — Poročila letopiscev o kranjskih potresih je zbral H. Mitteis ter priobčil v »III. Jahresheftu des Vereines des kranischen Landesmuseums« l. 1862. Tam je tudi Radič prijavil zgodovinske podatke o potresu iz leta 1511. Mitteisov zapisnik sega do l. 1858. Nekoliko potresov omenja tudi A. Dimitz. Od l. 1856.—1888. je ljubljanske potrese in tudi nekatere druge po Kranjskem skrbno beležil K. Dežman, in C. W. C. Fuchs je priobčil »Statistik der Erdbeben von 1865—1885«, ki našteva skoro 8000 potresov iz vseh delov sveta. Tudi naši kraji so zastopani; to je glede Kranjske najbrž zasluga Dežmanova. — Mitteisov seznamek je zopet priobčen ter spopolnjen z malim številom potresov po Kranjskem in sosednjih deželah v »Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko« za l. 1895. v sešitku 2. pod naslovom: »Zemeljski potresi na Slovenskem. Sestavil A. Koblar.« Zapisnik ima precejšnjo vrzel. Mitteis pravi namreč: »Bedauern muss ich jedoch, dass es mir unmöglich war, für den langen Zeitraum vom Jahre 1691 bis 1800 Daten zu erhalten, indem mein zu wiederholten Malen in der Landeszeitung veröffentlichtes Ersuchen um insbesondere aus den Pfarrarchiven gezogene Nachrichten über Erderschütterungen während dieses Jahrhunderts leider ganz fruchtlos blieb«. In Koblar pravi: »Za potrese v 18. stoletju nimamo dovolj podatkov«, Mitteis sta vira večinoma Valvasor in Thalberg, in sicer brez kritične preiskave, ki bi imela tu pa tam pomote popraviti, od l. 1800. do 1852. pa »Laib. Ztg.« Ta vir naj v Koblarjevem sestavku blagovoljno pripiše čitatelj; za leta 1856—1858 je enako pristaviti kot vir Mitteisa, oziroma njegova sotrudnika Dežmana in Costo. Od l. 1859. dalje so v »Izvestjih« omenjeni le trije potresi. — Trebalo bi na novo, in sicer kritično sestaviti zgodovinske podatke o kranjskih potresih! Iz zadnjih desetletij je po časopisih raztresenih mnogokaj poročil, ki še niso zbrana. — Ko je bil rokopis tega sestavka že dovršen, je došla pisatelju knjiga: Potresi u Hrvatskoj. Napisao M. Kišpatić. Iz Rada jugoslav. akademije znanosti i umjetnosti. I. zv. 1891, II. 1892. III. 1895. — To delo bodi prihodnjemu potresopiscu za vzgled. Štirinajst let je nabiral velezaslužni hrvaški učenjak gradivo, ki je nakopičeno v odlični razpravi in bode gotovo še podlaga marsikaterim znanstvenim preiskavam

- A. 1. Devin - Trst - Bolzet - Čres. Preko Čičarije je črta razcepljena na veje;
2. Solkan-Vipava-Iliška Bistrica-Baker;
3. Kobarid-Idrija-Cerknica-Ogulin;
4. Pontafelj-Trbiž-Bela peč-Radovljica-Ljubljana-Grosuplje-Krka-Žužemberk-Toplice pri Soteski-Metlika-Karlovec;
5. Ljubljana-Turjak-Ribnica-Kočevje-Severin;
6. Temeniška dolina na Dolenjskem; v nje širni okolici so apnenčevi skladi na več stranij prelomljeni, nagnjeni in premaknjeni ter pogreznjeni;
7. (?) Zagorje ob Savi-Mokronog-Št. Jarnej-Krašič pri Jaski.
8. Vransko (?) - Zidani most-Krško-Samobor;
9. Črta po Ziljski in Rožni dolini na Koroškem ter nje nadaljevanje proti Mariboru;
10. Beljak-Vrbsko jezero-Celovec-Velikovec-Št. Pavel.

Poglavitne povprečne potresne črte pa so:

- B. 1. Benetke-Videm-Pontafelj (Talijamentova črta);
2. Rabelj-Trbiž-Medgorje, to je dolina potoka Ziljice;
3. Bolc-Log-Bela peč. Najbrž so razkolne doline tudi:
4. Planica, 5. Pišenca in 6. Vrata v Julijskih planinah;
7. Dobrdo-Gorica-Tolmin-Bohinjska dolina-Ljubelj-Celovec;
8. Kobarid-Kamnik-Celje-Varaždin;
9. a) Škofja Loka-Zagorje ob Savi-Planina (pri Sevnici)-Krapina;
b) Knapovž-Litija-Zidani most;
10. Trst-Postojina-Ljubljana;
11. Trebnje-Mokronog-Sevnica-Krapina;
12. Klana-Kočevje-Toplice pri Soteski-Krško-Klanjec;
13. Toplice pri Soteski-Št. Jarnej-Brežice-Stubica;
14. Metlika-Samobor-Zagreb.

O nekaterih tu naštetih potezah smo že govorili in pojasnili, da so ob njih kameneni skladi prelomljeni in premaknjeni ali pogreznjeni. Upamo, da se nam je posrečilo uveriti čitatelja, čeprav razpolagamo v sestavku, ki je širjim krogom namenjen, le s pičlimi sredstvi in se ne smemo spuščati v temeljito strokovnjaško dokazovanje. Ali ker se nam je vrsta prelomnic toliko namnožila, dodajmo še nekaj pripomenj, o katerih mislimo, da bodo čitatelju zanimive in dobro došle. Popolnosti ne dosežemo, tudi smo si popolnoma v svesti, da bo natančna znanstvena preiskava tu pa tam kaj dodala, drugod pristavila vprašaj in utemeljila kako premembo.

Potrebno se nam zdi opomniti glede črte A, 4., da so Karavanke in Karnijske planine med Pontafljem in Šmohorjem na Koroškem po svoji zgradbi jedno gorovje, le zaseka pri Trbižu jih loči. Apnenčevi skladi pa, ki grade (položeni na starejšo podlago) najvišje vrhove Karavank, se nahajajo v Julijskih planinah tik ob Savi; torej je tista dolina med obema gorovjema, po kateri teče korenska Sava proti Črnemu morju, Bela pa proti Adriji, prelomna črta. Ob njej so se Julijske Alpe globoko pogreznile, dasi njih mogočni vrhovi mole više proti nebu kot v Karavankah. — Ne tako velikanski, ali nič manj zanimiv dogodek zasledujemo v dolini krasnih belopeških jezer, katero visoki Mangart zapira proti jugu ter uprizarja jedno najveličastnejših podob gorenjskih planinskih pokrajin. Strmi skalnati bregovi se dvigajo ob jezerih in njiju šumečem odtoku. Isti skladi so nako-pičeni na levi, zapadni, in na desni, vzhodni obali. Nikakor pa se ne podaljšujejo naravnost od te strani na drugo, kakor da bi jih bila le prerezala tekoča voda. Velikansko maso Ponce (2280 *m* visoke), Mangarta (2678 *m*) in Jalovca (2655 *m*) je marveč od gorovja, ki se od Rablja proti vzhodu razteza do levih brežin belopeških jezer, odločila globoka prepoka, potem pa je orjaška prirodna sila porinila vse tri veličastne gore 3—4 kilometre daleč proti severu; kajti toliko pota moramo narediti, da najdemo v njih zopet iste sklade, ki so na levem bregu doline odkrhnjeni. Brez dvojbe so potresi spremljali premikanje. Je-li se še vrše, o tem nimamo poročil. Dolina belopeških jezer se nadaljuje onostran Mangarta premočrtno v Koritnici na Goriškem, in menda se ne motimo, ako sodimo, da je obe dolini ustvaril isti dogodek, namreč prelom kamenenih skladov ob črti Bolc-Log-Bela peč.

Podobno, le dosti manj sta premaknjeni obe strani doline ob Ziljici.

Drugo črto nahajamo v našem pregledu potegnjeno od Kobarida proti Kranju in dalje na vzhod. Lahko se prepričamo, da so ob njej odkrhnjene bohinjske gore Krn, Vogel, Črni vrh in Jelovica. Sosednje idrijsko gorovje na južni strani preloma pa je pogreznjeno globokeje kot dno Jadranskega morja, tako da vidimo strmo, visoko brežino, ako stojimo, recimo na Blegašu ali na kakem vrhu Nanoške ali Trnovske planote in zremo proti severu.

V idrijskem gorovju med to strmino in Hruščico so skladi močno preganjeni, razkosani, nagnjeni, navpik postavljeni, celo prekopnicjeni tako, da so starejši skladi porinjani nad mlajše, ki so kasneje nastali! Poglavitna pokotina pa je tod ona, ki je od Kobarida potegnjena preko Idrije daleč proti jugovzhodu, (A, 3. v našem pre-

gledu). Poleg nje so še druge krajše vzporednice, v njih se je nabrala živosrebrna ruda v bogati, po vsem svetu znani zalogi.

Tudi drugod so 'rudonosne žile nastanjene ob pokotinah, tako v Rablju, v Planici, pri Tržiču pod Ljubeljem. Znamenito je, da nahajamo vrsto rudnikov ob progi, ki počenja pri Novinah in se dotika Knapovž, nadalje Litije in neha v Podkraju pri Zidanem mostu. Ta proga se precej ujema s potresno črto, ki smo jo približno zaznamovali s točkama Škofja Loka-Zagorje. Rudonosna žila v litijskem hribu Sitarjencu je večkrat presekana in z njo ves hrib, kosi pa so premaknjeni in pogreznjeni ponekod za 40 metrov. Prav ta razkosanost jako obtežuje pridobivanje rude. Premikanje se še vedno vrši, to naznanjajo potresi, ki se pri Litiji čestokrat ponavljajo.

Tudi v mokronoški dolini so zasledili koristne rude.

Sicer na Dolenjskem še opazujemo, da dve pokotini zaznamujeta vrsti toplih vrelcev: v krški dolini nahajamo na levem bregu Toplice pri Šmarjeti, že na Hrvaškem pa Krapino, na desnem pa Toplice pri Soteski, vrelec v Bušči vasi, pri Čatežu in v hrvaški Stubici.

Navzlic tem dobrotam nas prešine neprijeten čut, ko se spominimo, da so prelomi v kamenem oklepu zemlje ob jednom vir drugim, človeku vsekdar neljubim pojavom, in ko moramo priznati, da je naša prijazna domovina zajeta v neprijazno mrežo nemilih potresnih črt. Oglasi se pogostoma tu pa tam katera izmed njih; večinom le rahlo vztrepeče, redkokdaj se vzdrami malo bolj ter prevrne nekaj dimnikov in zadá ljudem nepotreben strah; morebiti enkrat, dvakrat v tisočletju pa se zatrese ob tej in oni — nihče ne ve, kje in kedaj — z grozovito silo, in gorje prizadetim! Poglejmo, kako so delovale v preteklih stoletjih in kako delujejo še dandanes!

Naj navedemo v skrčeni obliki kroniko potresov, ki so vznemirjali ozemlje med Celovcem in Trstom,¹⁾ med Sočo in Sotlo. Tudi tolmačiti jo nameravamo, kjerkoli so poročila dovolj obsežna, da lahko zasledujemo potresno os, ne da bi bil ta poskus golo domnevanje. A dokazovanja nam ne dopuščá ne prostor, ne namen našega sestavka. Sicer se le prečestokrat uverimo, kako nedostatna je kronika ne samo prejšnjih stoletij; tudi zadnja desetletja izpričujejo, da zanimanje za prirodne pojave pri nas še ni seglo v širne kroge.

Imenovati moremo dostikrat le jedno potresno črto, namreč ono, ki se je najkrepkeje pojavila, ali umeje se samo ob sebi, da jih ve-

¹⁾ Tržaških potresov kakor sploh onih ob mejah imenovanega ozemlja ne naštevamo vseh. Prav jakih potresov v južnem delu Istre izza časa Rimljanov ni bilo, sicer bi se ne bila v Pulju arena tako dobro ohranila.

činoma deluje več; saj so premikajoče se zemeljske grude vsestransko omejene, in če se jedna pregane, premakne tudi sosednje. Dovolj nahajamo slučajev, ki nas uverijo, da se ne zatrese vedno ob vsej pokotini, nego le na tem ali onem mestu; dogodi se tudi, da potresanje preskakuje ob tisti črti od kraja do kraja.

Slavni mož, ki je svojo ožjo domovino v iskreni ljubezni vsestransko korenito opisal in postavil njej in sebi večni spomenik v »Časti vojvodine kranjske«, je zbral z neumorno marljivostjo tudi vesti o potresih iz več kot pol tisočletja.

Valvasor poroča — sicer najbrže po nezanesljivem viru — da so se leta 792. dogodili na Kranjskem, Koroškem in Frijulskem silno močni potresi. Takisto poroča, da je bil leta 1000. grozovit potres v Ljubljani; to leto je po Mainattijevi Chronichi di Trieste izpodzemeljska sila podrla več mest in gradov.

Leta 1201. dne 4. majnika (po starem štetju) se je hudo zabilo po vsej Štajerski in tudi po Koroški. Mnogo cerkev se je porušilo, trdno zidane hiše so se sesule. V vitanjskem gradu na spodnjem Štajerskem se je podrl stolp in ubil 8 ljudij. V solnograškem Lungavu je trajal potres šest mesecev, ljudje so zapustili hiše in bivali pod milim nebom.

Leta 1348. dne 25. februarja se je sprožil jeden najsilovitejših potresov evropskih v srednjem veku. Strahovita katastrofa se je vršila ob talijamentovi in ob ziljski črti (B, 1. in A, 9 našega pregleda potresnic). Ob jednom je nastal razdevajoč potres na Bavarskem in Švabskem onostran Alp, in daleč na jugu sta se zatresla Rim in Napolj. Grozovito je razdevalo po Frijulskem, zlasti v obližju potresne črte. Stolpe, hiše in palače je vrglo ob tla in ubilo mnogo ljudij, porušilo baziliko v Ogleju in je najbrže tudi Gorico in Vipavsko dolino hudo zadelo, dasi o tem poročilo ne govori. O Kranjski pravi Valvasor, da je Notranjsko pretresel »ein gewaltiges Erdbeben«; o razdejanjih nič ne omeni. — Ob imenovani koroški črti je najhuje zadelo mesto Beljak. Porušile so se hiše, nastal je ogenj, in le dve kapelici ter nekaj lesenih koč je ostalo. Odkrnil se je južni del Dobrača in zasul več sel (pa menda ne 17 vasij, kakor pravi kronika). Odrngani nasip je zajezil reko Ziljo, da še dandanes močvari pribrežje. Več gradov ob potresni črti blizu Drave se je porušilo. Število na Koroškem ubitih se ceni na 5000. Menda je takrat razdrlo tudi Maribor (in ne dne 25. jan. 1342. l., kakor poroča kronika). Na Gorenjskem pa je morebiti o tem potresu gora Korošica zasula stari Tržič. Po najhujšem

udarcu je bilo dne 25. jan. še 40 dni mnogo rahlih sunkov. Že naslednje leto, dne 3. avgusta, se je zopet ob Dobraču močno zatreslo in takisto v letih 1359. in 1360.

Po kratkem premirju je bil l. 1491. na Kranjskem »velik potres«.

L. 1502. dne 26. marcija je bil hud potres na Hrvaškem; porušil je mnogo hiš, v Zagrebu večino po zgornjem mestu in zvonik sv. Marka. Podoba je, da je zatrepetalo ob črti B, 14., kakor dne 9. novembra 1880.

L. 1508. je potres močno poškodoval Ljubljano.

Najgrozovitejši potres pa se je dogodil l. 1511. Poškodoval je Celovec, porušil Bled, Tržič, Radovljico, Škofjo Loko, Kamnik, Ljubljano (A, 4.) in Turjaški grad (veja črte A, 4. preko Turjaka proti Ribnici A, 5.), podrl Tolmin (takrat se je menda utrgal hrib pri Idriji), razvalil grad hasperški in postojnski (A, 3.). Hudo je razdejal Gemono, Videm (B, 1.). Gorico in Gradišče ob Soči (B, 7.), Trst, Milje (A, 1.). Lahko se reče, da se je takrat silovito zgenila večina kranjskih in primorskih potresnic, podolžnih in povprečnih, in povzročila potres, menda najhujši v tem tisočletju po naših krajih. Pisano je, da se je zrušilo 26 mest, večinoma po slovenskih deželah. Glede Hrvaške se ta potres ne omenja. Videti je, da se je premaknil tačas — čeprav le malo — ves svet med Turami in zagrebškim gorovjem na tej in Adrijo na drugi strani, in da je pregibek ob udirajoči se jadranski grudi bil najsilnejši (morje v Trstu je vsled sunka v tolik val naraslo, da so ljudje zbežali na višine), proti celini pa nekoliko rahlejši, kakor da bi se bilo vse pomaknilo proti Slemenu in Turam, ki so gib ustavile liki trdni stebri. Vender se je nejednakotežje razširilo proti severovzhodu tako močno, da se je sprožil potres na Moravskem, ki je rušil hiše po Olomucu in odkrhnil — če se poročilo ne moti — nekaj kosov zvonika sv. Štefana na Dunaju. Radics je grozovitega potresa učinke po Kranjskem, Primorskem in Frijulskem opisal v III. Jahresheftu d. Ver. d. Krain. Landesmuseums 1862. Začel se je ta potres 26. dne marcija v Trstu in Ljubljani (B, 10.?), dne 27. in 28. marcija pa je sledila katastrofa, ki je pokončala s še močnejšim sunkom to, kar je prvi udarec pustil. Potres se je ponavljal »noč in dan« jeden mesec ali celo pol leta.

(Dalje prihodnjič.)

Dunajska pisma.

III.

Res je, kar pravite v svojem prvem pismu, gospod urednik, da moji poslednji spisi diše nekoliko po socializmu. Kako bi pa ne? Česar je srce polno, gre rado iz ust ali pa iz peresa. Samo neprijetno, meni neprijetno, je to, da ta socialistični duh mojih spisov, kakor kaže, ni kaj posebno po volji mojim častitim rojakom. Toda tega niso oni krivi. Če kaka, po kuharičini sodbi dobra jed ne diši gostom, ali ima pravico pritoževati se kuharica? Ne, to pravico imajo samo gostje, že zato, ker so — gostje. Če spisi tvoji, pisatelj, najdejo milost pred občinstvom, vesel bodi in hvaležen; če pa ne, pa tudi ni, da bi se kisal in kujal kakor razvajeno otroče! Posebno nesrečo pa je imel moj nemški Peter Einsam, ki ste ga omenili imenom. Prav se ti godi; zaslužena kazen, ki naj zadene vsakega Slovenca, kateri zahaja in se vriva med nemške pisatelje! Ko bi mi kdo tako govoril, kaj naj mu odgovorim? — Nič!

Pišem naj torej za »Lj. Zvon« o socialnem vprašanju. Prav rad; samo ne pričakujte tudi tu kake korenite, učene razprave, kake »študije«, kakor se imenitno imenujejo taki spisi, ki so pa često spisani in zverženi »sine studio«, od vseh strani zneseni in zgrajeni kakor sračje gnezdo; včasih pa je gradivo tudi naravnost — izposojeno. Če nimaš podobe od kakega glasovitega akademičnega profesorja, ogleduješ včasih rad tudi okorno poskušnjo kakega skromnega samouka. Saj ravno dandanašnji so diletantje, ali kakor se zdaj pravi, amateurji, povsod nekako posebno priljubljeni. Samo da niso prenerodni! Nerodnost, seveda, in to po vsej pravici, naj ne pričakuje odpustka.

Samouk torej imej zdaj besedo; ali bolje rečeno: človek, ki ni sam zapleten v delo, boj, ali kako bi dejal; ampak gleda od strani z velikim zanimanjem, kaj se vrši in kako. Najprej bi jaz rad, da bi se za stvar, s katero bomo imeli tudi mi v prihodnje dovolj opraviti, dobilo ali naredilo lepo slovensko ime. Vem, da se s tem svojim »purizmom« ne zlagam z našimi merodajnimi možmi, ki imajo neko posebno veselje in nagnjenje do lepo, meni neprijetno donečih tujk. O tem izpregovorim morebiti o priliki posebno besedo; stvar vsaj je vredna, da se resno govori o njej.

Med mnogimi dobrotami, ki sem jih prejel, sem svojemu stvarniku posebno hvaležen za to, da mi je dal, česar bi ne bil nikdar

upal, doživeti polom, sramoten konec tistega laži-liberalstva, tistega »manchesterstva«, ki se je toliko časa šopirilo in toliko zlega rodilo našemu delu svetá! Seveda, tako daleč ne smem iti, da bi zdihnil s svetim starčkom v evangelju: »Sedaj odpuščaš hlapca svojega, Gospod, po besedi svoji v miru, ker so videle oči moje zveličanje — — Moje oči niso videle zveličanja — zemeljskega menim, seveda. Ali je pa morebiti to zveličanje — socializem? Tedaj bi se meni godilo nekako, kakor se je godilo izvoljenega ljudstva vodniku iz egiptovske sužnjosti, ko je pač od daleč videl obljubljeno deželo, ali smel ni vanjo!

Polom, pravim, in sramoten konec manchesterstva. Saj je menda vender ta pošast tako zadeta, da se ne spravi nikdar več na noge. Končana je, upamo, na večne čase končana tista nesrečna doba, ko nam je veljalo za sv. evangelij tisto: »laissez faire, laissez aller«, tisto »prosto gibanje močij,« tisti »železni mezdni zakon« in enaka lepa načela. Država se ne vtikaj v nič; vse se bo samo lepo uredilo in uravnalo po nepremičnih, neizprosni naravnih zakonih. Pač, neko nalogo ima vender država, namreč braniti močnega proti šibkemu; kakor orožnik naj drži siromaka, da se ne gane ali celo brani, ko ga on dere, ko ga stiska in izžema do zadnje kaplje. Tudi usta naj mu tišči, da ne vpije, kar je vender malo neprijetno omikanemu, gosposkemu ušesu. Moj Bog, dandanašnji smo vsi tako nervozni! Delavec dobiva plačila toliko, da ravno ne pogine od glada, ne več — železen zakon! Če zahteva več, pa hajdi, saj jih dobim deset za enega, in plačilo ustanavljam jaz. Ali je to morda krivica? Kako neki? Kdo ga pa sili, če noče? Še vesel in hvaležen mi mora biti, svojemu dobrotniku, ki mu dajem kruha, četudi malo skopo. Kaj bi pa počel, kaj bi jih počelo toliko in toliko brez mene, če jaz zaprem svojo tovarnico? To je prosta pogodba med nama; »po ponudbi in povpraševanju se ravna mezda« — naravni zakon! Kdo ima pravico vtikati se v najine posle? Vsakdor za-se; kdo bo pa za-me skrbel, če propadem? Žena, otroci; kaj meni mar žena in otroci? Kaj pa je proletarcu treba žene in otrok? Jaz plačujem tistega, ki mi dela; za druge naj skrbi, kdor hoče. Jaz imam tudi ženo in otroke, za-nje skrbeti je moja prva dolžnost.

In posledica tega? Kjer ima tista tako zvana »cvetoča industrija« svoje središče, obdava to blaženo središče širok, širok pas krvavega uboštva in siromaštva, celi okraji, v katere že več let ne prihaja — naborna komisija, ker nima po kaj. In vse to »sub auspiciis« . . . države! Da, taki dobrotniki dobivajo od države sijajne naslove, zlate križe in železne krone! Kako da ne? Saj žive toliko ljudij, pospešujejo

razvoj domače industrije in množe narodno premoženje. Tu je res težko »ne pisati satire! Enkrat sem si pa vender malo olajšal dušo. To je bilo pred nekimi leti, ko so bili v Brnu tkalci ustavili delo; iz same prešernosti, seveda! Pa je govoril z menoj o tej stvari neki mladič, tovarnarjev sin, iz rodu tistih, ki so šli nekdanj skozi Rdeče morje! »To je vender strah in groza, kako delajo te bestije; sramota našemu stoletju!« — »Prav pravite, bestije, sramota našemu stoletju!« — »Pomislite, okna jim je pobila ta kanalja!« — »Kaj kanalja, kdo kanalja? Tisti, ki se brani, ali tisti, ki davi. Nisva se prav umela, kakor vidim, prijatelj moj mladi. Okna so jim pobili! To so dobrosrčni ljudje, da jim niso — črepinj! (Ne bodi grdo reči). Veste, koliko zaslužka ima tak mož na teden? Dva do tri goldinarje, kakor smo brali. Veste, kaj je to? Ali ste kaj pomislili, kako naj živi s tem sebe in svojo družino?« Nato sem mu naložil še nekaj dobrih naukov, ali menim, da se jih je otrešel, predno je prišel domov. Nauki so bili dobri, ali nadležni.

In če siromak trpin pravi nazadnje: Ne, zdaj se ne dam več, naj se zgodi kar hoče, kaj stori poštenjak, ki ni prej nič hotel vedeti za državo? Kje so bajoneti? vpije, in sv. Manlicher, pomagaj! To je liberalizem, lepa beseda, grda stvar! Pa ti pride učeni narodnogospodarsstvenik; pokažeš mu vso to v nebo vpijočo bedo — krivico ne smemo reči — in ga vprašaš, četudi samo s pogledom, kaj meni? On ti dokaže z neoporečnimi dokazi, da vse to mora tako biti in ne more biti drugače. Naraven zakon! Žalostno res, ali narava ne dela s čutom.

Tako so nas učili v naši mladosti; mi smo jim verjeli, ker jim nismo mogli izpodbiti učenih dokazov, in bili smo žalostni! In mislili smo nazaj, kako je bilo v starih, preteklih poganskih časih. In zdelo se nam je, vsaj meni, da se n. pr. rimskemu robu ni slabše godilo, kakor dandanašnji, v tem blaženem stoletju napredka in ljudoljubja in farizejske fraze, našemu delavcu. Ne, bolje se je godilo robu; gospod je zanj skrbel, kakor skrbi gospodar za svojega vola, da mu ne pogine pred časom, da mu dela, kar najdalje more.

Ti časi, ko so taki nauki vladali svet, so, hvala Bogu, minili. Mora, ki nam je težko ležala na prsih, je izginila pred zarjo novega dneva. Možje, ki so tako učili, so se izkazali za krive učitelje. Ni res, da jih mora delati in stradati, pot in solze prelivati sto in sto, da eden uživa in se veseli svojega življenja dan za dnevom. Solzno dolino imenujemo zemljo po pravici. Lepo jezero bi jih bilo, kar je človeštvo prelilo in najokalo solza od početka do današnjega dne. In soli bi se dalo pridelati iz tega solznega jezera, da bi je imele za več let dovolj

vse pokrajine slovenske. Solzna dolina je zemlja, ali ne za vse. Nekaj jih je izvoljenih, ki bivajo kakor Homerjevi bogovi v neki vedno jasni višavi; njim vedno solnce sije, ko pod njimi v nižavi razgrajajo viharji in nevihte. Praznik je njim vsaki dan; kako se bodo kratkočasili in razveseljevali, njih edina skrb. Če so kdaj trudni, so trudni od uživanja. In kako znajo uživati, uživati z vsemi počutki! To je jedino, česar so se učili, in to znajo korenito. Vse umetnosti imajo v svoji službi, da jim lepšajo in slajšajo življenje; vse jim je pokorno, vse na ponudbo! In odkod imajo to življenje? Ali se jim vsi ti darovi usipljejo kakor mana z neba? Ko bi bilo tako, bodi; naj se vesele svoje, četudi nezasluzene sreče. Ali vsi vemo, vsi čutimo, da ni tako. Mi le predobro vemo, odkod dobivajo svojo ambrozijo in svoj nektar ti bogovi. Naša setev, njih žetev; naš trud, njih sad; nam bridkost, njim slast! Odkod to, zakaj tako? Naraven zakon, božji red! Ta vera, ki je bila seveda izvoljenim kaj po volji, je omajana, peša, pojema! Peščica uživajočih, in za-nje se jih trudi brez števila, kako more to biti naredba onega, katerega vsi kličemo: Oče? Njih pravica nam krivica!

Čebele imajo pač svoje trote in jih hranijo, ker jih potrebujejo; mi ne potrebujemo trotov, zato jih tudi nočemo hraniti. In tudi čebele so tako pametne, da trpe in žive svoje lenuhe samo, dokler jih potrebujejo. Jeseni jim napoči »dan plačila«. Upajmo, in radi upamo, da naši ne bodo čakali, da jim pride »sodnji dan«. To bi bil res »strašen dan«, kakeršnega morda še ni bilo na zemlji!

Z drugimi besedami: da stanje človeštva, kakeršno je, da dose-danji »družabni red« ne more ostati, to prepričanje je že tako razširjeno, tako ukoreninjeno, da ga ni moči iztrebiti z nobeno silo. Delavci — in delavci smo vsi, kateri živimo sebe in druge s svojim trudom, bodisi, da delamo z rokami, ali z glavo — delavci so izpregledali; zavedajo se, štejejo se, družijo se. Ako so združeni, zložni, vsi za enega, eden za vse, kdo jih zmore, kdo se jim le more staviti v bran! Kakor gori v neki podobi, tako rečem sedaj naravnost: Če se vpraša, in to je gotovo imenitno, pereče vprašanje: ali bo vsa ta neizogibno potrebna prememba možna brez silnega prevrata, brez potokov krvi? Če se tako vpraša, odgovarjam: jaz upam, ne samo upam, prepričan sem, da se bo ta prehod in preporod vršil, četudi ne tako gladko in mirno, kakor v gledališču, ko se vzdigne zagrinjalo in začne drugo dejanje, vender brez tistega viharja, katerega se nekateri tolikanj boje. In po pravici se ga boje; kajti ko bi zares prihrul, kakor nas strašijo neki vremenski proroki, tisti vihar, ne pokončal bi samo, kar je slabo, trhljivo, pogube in odprave vredno, ampak s tem tudi

Bog ve koliko dobrega in lepega, kar si je z velikim trudom pridobilo in priborilo človeštvo v stoletjih. Ne, ne bojmo se; kažejo se znamenja, da napoči nova, lepša doba, doba pravice in bratoljubja brez tistega strašnega »dies irae«! Svitati se je jelo po glavah, bolj in bolj se širi pravo spoznanje; zanimajo se tudi »omikani krogi« za novo vprašanje. Dá, čutijo že, da je »socijalno« vprašanje vseh vprašanj vprašanje. Minili so tisti časi, ko se je glasoviti liberalni »meščanski« minister z nemškim mišljenjem in slovanskim imenom v svoji kratkovidnosti širokoustil: »Pri Podmoklih, na saksonsko-češki meji, je konec socijalnega vprašanja!« Češ, črez črno-rumene pregraje si ne upa ta strah«. Zdaj bi mož pač ne govoril tako! — Vse vam nič ne pomaga, vi, ki se delate gluhe! Z jeklenim prstom vam trka na duri; če ne odprete, se odpro, se razbijejo siloma vrata, in tedaj glejte, da ne padejo na vas. »Discite iustitiam moniti«. Svarjeni ste dovolj; ali ne vidite na steni tistega strašnega »mene tekel«? Če se branite pravega spoznanja, če nočete za časa, »svarjeni učiti se pravice«, vaša krída, vaša kazen!

Znamenja, pravim, se kažejo, da se širi bolj in bolj pravo spoznanje. Kdo bi jih ne videl? »Meščan« ne gleda več »delavca« tako pisano kakor prej. Socijalistični listi se bero povsod. Vseučilišče se je odprlo novim idejam. Vsaki omikanec se peča s socijalnim vprašanjem in skuša, da se sprijazni z njim, tako ali tako. Slovstvo, umetnost se peča z njim. V poslanskih zbornicah sede zastopniki, oznanjevalci nove vere. Če kje delavci — v ožjem pomenu te besede — prisiljeni jednodušno izstopijo iz dela, imajo simpatije občinstva na svoji strani, in zastoj se tedaj kličejo bajoneti na pomoč. In kar je poglavitno: babilonski stolp, ki so ga bili sezidali narodnogospodarstveniki, je razrušen. Vsi prebivalci zemlje žive lahko in bodo živeli stoletja in stoletja človeku spodobno življenje; zemlja rodi sadu dovolj in ga bo rodila vedno več, ko se bo pridno in umno obdelovala. Država nam je zdaj kaj čisto družega, kakor je bila prej. Njena naloga je skrbeti po svoji moči za telesno in duševno blaginjo vseh državljanov, se sebnó pa braniti šibkega proti močnemu. In z veseljem moramo pripoznati, da se država, tudi pri nas, bolj in bolj zaveda svoje dolžnosti. Vsem je znano, kaj se je v malo letih storilo za »delavca«. To je začetek rešitve socijalnega vprašanja. Res je to samo začetek, in kar je še storiti, to leži nepregledno pred nami. Kako bi se končno ustanovila nova družba, v kateri bo vladala splošna zadovoljnost, kolikor je sploh možna na svetu, s tem vprašanjem si učeni in neučeni možje belijo glave. Prav tako se menda ne bo, kakor se bere v Morovi

»Utopiji«, v Bellamyjevi znani knjigi ali pa v moji »Deveti deželi«. Tako lahka seveda ni stvar, kakor si jo je mislil tisti gospodič, ki je dejal zvečer patetično v družbi: »Socijalno vprašanje moram rešiti, ko bi bilo treba ostati do polnoči ali do ene pokonci!« Jaz menim, da to prepustimo času in naravnemu razvoju, samo smoter imejmo vedno pred očmi. Učimo se, ozirajmo se po svetu, spoznavajmo življenje in ohranimo si pred vsem gorko srce. Seveda, tisto moramo pozabiti, kar je lani ali predlanskim eden izmed njih glavarjev v zboru socijalistov v Curihu širokoustno proglasil »urbi et orbi«: Da, gospóda, mi socijalni demokratje hočemo življenje uživati z véliko žlico — »in vollen Zügen«! To je, kakor pravi Francoz: Umakni se, prijatelj, da jaz sedem za mizo. Za polno mizo, seveda, obloženo z vsem, kar je dobro in drago. — Tako, prijatelj? Vi torej se boste gostili, kdo bo pa delal? Delavci hočemo biti vsi, in če bomo vsi, potem ne bode treba vsakemu delati do zadnjega diha.

Tudi s tisto svojo »svobobno ljubeznijo« naj nas puste v miru. Četudi zakon, kakeršen je sedaj, ni vzoren, zakon je bil vendar in nam bode tudi v prihodnje neomajna podlaga družini, državi, omiki. Kdor se ni tega naučil iz zgodovine, z njim ne moremo govoriti. Kaj družega je, in tu se bo moči sporazumeti, ako še gre za odpravo napak in nepopolnosti te družabne ustanove.

»Kdor noče delati, naj ne jé«, pravi svetovni blagovestnik. To je beseda! To je naš »program«. Samo da še pristavljamo to: Kdor pa hoče delati, imej tudi kaj jesti. Zato je ud človeške družbe, in ta dolžna živiti ga, če se sam ne more; dolžna je zato, ker je njen ud. Družba nima samo pravic do posameznikov, ampak tudi svoje dolžnosti.

Torej: »Vsi delavci, nič trotov, nič fidejkomisov! Kdor noče delati, naj ne jé; kdor pa hoče delati, imej kaj jesti!« To je naš, to je moj socijalizem.

Jos. Stritar.

V zaporu.

Kaj oziraš se boječa
V temni stolp in v ozko lino?
Le ljubezen pregoreča
Kriva tega je jedino!

A ljubezni takšne vžgati
Vseh deklet ne more sila;
Domovina, zlata mati,
V srcu jo je vplamenila.

J. N. Resman.

Sama svoja.

Novela. Spisal Fr. G. Kosec.

(Dalje.)

IV.

rugo jutro je šla Milka k svoji teti Rezi, soprogi finančnega uradnika z malo plačo in sedmerimi otroki. — Profesor je ni mogel nikdar trpeti, ker je bila jezikava in zlobna ženska; nikoli ni povabil uradnikove rodbine k sebi; kadar pa je prišla Reza sama ob sebi k pokojni soprogi kot svoji sestri, je zapustil takoj sobo in odšel. Tudi nje mož je bil sovražen profesorju, nekoliko radi tega, ker se je Resnik očitno ogibal njegove in soproginine družbe, ali pa iz zavisti, ker je bilo svakovo gmotno stanje trikrat boljše, in še jedino hčer je imel. Resnica je, da je vladala med obema rodbinama velika antipatija.

Tudi Milka ni zahajala prej k uradnikovim, ker ji teta nikakor ni ugajala; saj je bila še pokojna mamica vsekdar slabe volje, kadar je bila v sestrični družbi, ter je često pravila, da sta si s sestro po značaju popolnoma nasprotni.

Sedaj pa je šla vender-le tja zapuščena Milka! — Menda jo je vlekel neki instinkt, da bo našla pri uradnikovih ljudij, ki jednako mislijo o očetovi novi poroki in njegovi ženi. Imela pa res tudi ni nobenega drugega sorodnika razen župnika strica. —

Z veseljem in s častjo je bila sprejeta pri uradnikovih.

»Uh, Milka, ali si zopet doma? — Pa nič se nisi prišla poslovit, predno si šla k stricu!«

Teta je bila velika, sloka ženska ostrega obraza in zoprno visokega glasu.

»Oprostite — morala sem kar bežati, ker v prvem hipu mi je hotelo počiti srce!« je odgovorila Milka, sedši na zeleno pošito zofo.

»Ubožica! — Seveda, mačeho si dobila!«

»Oh, teta, tako sem jezna in žalostna, da mi ni več obstanka pod očetovo streho.«

»Verjamem. — Veš, pa ne zameri, tvoj papa ni imel nikdar nič srca . . . le tiho bodi! — hinavec je bil od nekđaj! — Tvoje mamice ni nikoli ljubil — uh, koliko je preplakala revica, on je pa pijančeval okoli! Uh, saj pravim!«

Z robcem si je drgnila oči, in res so se prikazale nekatere solze; Milka pa je gledala srepro pred-se.

»In kako ti ugaja ta nova njegova žena?«

»Niti pogledala je še nisem, nikar pa govorila z njo!«

»Prav imaš! Zares, ti si vredna hči svoje blage matere! — Ta je pa pravcata kmetiška Micika . . . zadnjič sem si jo ogledala, ko sem šla slučajno na ulici za njo — prav deževalo je; . . . čez pleča in boke je široka, da bi se ruvala lahko z medvedom. Kmetica skozi in skozi! In ta naj bode naslednica tvoje krasne mamice in tvoja druga mati? — Uh!« —

Izredno je ugajalo Milki tako govorjenje, saj je zlobno opravljava teta isto povedala na glas, kar si je mislila sama. Seveda se ji je zdelo včasih tetino napadanje njenega očeta prehudo ter marsikateri nje izraz neupravičen in prerobat; večinoma pa je bilo vender-le vse res, kar je rekla materina sestra. —

In vsaki dan je hodila k njej na posete, se izprehajala z njo, se vozila ob nedeljah z uradnikovimi na izlete v mestno okolico ter tako prebila večino časa pri teti.

Zaman je še parkrat poskušal profesor ublažiti Milkin gnev, potolažiti njeno jezo in sovraštvo, zaman se je ponižala na soprogovo prošnjo celo hudo užaljena profesorica, proseč jo, naj vsaj zunanje ne kaže svojega sovraštva ter obeduje v njiju družbi; Milka je ostala nespravljena in ledena za vse najprijaznejše besede.

»Pustite me v miru, kakor vaju pustim jaz,« je dejala vsekdar razdražena. »Povedala sem takoj prvi dan, da ne maram vajine družbe, in da se obrnem do papa že sama, kadar mi bo kaj potrebno.« —

Ker pa ji je profesor — kakor zmeraj — vsaki teden izročil za male potrebe par goldinarjev, in ker je imela oblek cel izbor, hrano pa, kakeršno je želela, se ni nikoli zgodilo, da bi prišla v očetovo pisarnico. Tako so živeli ločeni vsaki za-se. Profesor se je končno naveličal moledovati hčerko, in upajoč, da se sčasom nesloga poravna sama, jo je pustil v miru ter se pečal zopet le s svojo mlado ženko.

* * *

Nekega popoldne — bilo je konec zime — sta bili Milka in teta zopet na izprehodu; spremljala ju je tudi petorica otrok, kajti dva dečka sta že hodila v gimnazijo. Kakor navadno sta govorili tudi danes največ o profesorju in njegovi soprogi. Kar sede teta na obcestno klop, otroci pa so se kričé podili po bližnji trati.

»Sedi, Milka, hočem te nekaj važnega povprašati!« je dejala teta. Milka je radovedna prisedla. — »Sinoči sva se menila z možem o tebi in tvoji bodočnosti; soprog pravi, da je najbolje, da čim preje zapustiš očetovo hišo ter si začneš služiti sama.«

»Tudi jaz že premišlujem dolgo o tem, a ne morem se odločiti za nobeno reč, katere bi se naglo naučila.«

»Vidiš, Minka, stvar je taka-le. Otroci bodo kmalu prišli v hišo, za pestunjo te bodo hoteli imeti; če pa jim ne boš hotela služiti, boš imela pekel pri njih, in končno ti bodo očitali vsaki grižljaj. Saj veš, kaj so mačehe, pa še celo take kmetiške babnice! — Tvoj oče bo kmalu star, dočim je ona še mlada . . . cel »škrpeteljek«¹⁾ bo še postal in ne bo si te upal braniti, če te bo podila od hiše. Dote tako ne boš imela tolike, da bi mogla samo ob njej živeti. Ko ne bi bila bolezni tvoje mamice požrla skoro vse njene dote, bi ti prišlo vsaj kaj več, a tako . . . Najbolje je, da se česa naučiš, dokler si še mlada . . . škodilo ti ne bo, če se tudi omožiš, kar Bog daj! — In vidiš, Milka, moj mož pravi, da boš imela najhitreje in tudi najlažjo službo kot poštna upraviteljica. — Definitivna učiteljica bi mogla pri sedanji svoji starosti postati šele v šestindvajsetem letu, ekspeditorica pa lahko postaneš že v par mesecih. Tako je dejal moj mož — kaj pa praviš ti?«

»Prav hvaležna sem vam, teta, za dober svet. Takoj se vpišem v pripravljalni kurz.«

»Treba je seveda, da poveš svoj sklep tudi očetu, ker bo kurz veljal nekaj denarja. — Potem boš pa prosta in sama svoja; ne bo se ti treba več umikati oni babnici!«

»Da, da, še danes mu povem. Le proč, čim preje proč iz hiše, kjer me vse žali in jezi!«

»Pa še nekaj zanimivega mi je povedal sinoči soprog,« je začela zopet skrivnostno teta.

»Se-li tiče tudi mene?«

»Tudi, dasi ne neposredno. — Nerada ti sicer povem, a ker si že odrasla in je prav koristno za-te, da veš, kakšen je tvoj papa, zvedi! — Sedanja njegova soproga je bila pred petimi leti, ko je še živela bolehana tvoja mati — veš, kaj? — točajka v gostilnici »Pri belem medvedu«, kamor je skrivaj zahajal tudi tvoj papa!«

»Moj Bog, tak, tak je moj papa!? — In ona bivša točajka!«

»Da, in še za živa tvoje rajne mamice sta si bila menda najboljša znanca; različne stvari kažejo celo, da sta se bila že tedaj morda . . . uh, saj veš, kaj hočem reči! — Tvoja mati je bila zadnja

¹⁾ Škrpeteljek = Pantoffelheld. Jos. Ciperle: Paedagog. pogovori. — *Op. pis.*

leta zmeraj bolna, čmerna — a gospodična Pavla zdrava in postrežljiva . . . neki tovariš mojega soproga ga je videl baje skoro vsaki večer ondi!«

»To je grozno, teta, kar mi pravite! — Ali je mogoče, da je moj papa . . .?«

»Resnično je vse. — Takoj po smrti tvoje mamice pa se je preselila Pavla za blagajničarico v kavarno »Pri šahu«, katere posestnik je bil včasih gimnazijski tovariš tvojega papa. Torej? — Saj razumeš! — Sama veš, da je zahajal papa v tisto kavarno.«

»Škandal! — Sramota!« — je sikala Milka, razburjena po novicah svoje tetke.

»Da, sramota za vso našo rodbino!« ji je hitela pritrjevati teta ter nadaljevala. »A to še ni vse. Tri mesece pred svojo poroko je zapustila Pavla tudi to svojo službo in stanovala kot zasebnica v Sv. Petra ulici sama, kjer jo je lahko redno obiskoval njen sedanji gospod soprog. Tako je bilo!«

»In papa mi je rekal, da ima ‚jour-fixe‘, seje, zbere, uradne ure! — Kako ga morem še spoštovati! — Pa tako sem ga ljubila!«

Zaplakala je, v duši proklinjajoč žensko, ki je jedina vzrok, da ji je čistost očetovega imena omadeževana. — Komaj jo je potolažila teta, katera je triumfirala, videvši, da se ji je deloma že posrečila kruta osveta nad Resnikom za njegovo vedenje do njene rodbine . . .

Takoj, ko se je vrnila Milka domov, je šla v očetovo pisarnico, da mu pove svoj sklep. — Po vsem tem, kar je zvedela nocoj, je bilo po njenih mislih res nemogoče še dalje strpeti v tej hiši; hotela jo je torej kolikor najhitreje zapustiti.

Zaman jo je zadržaval oče, zaman ji prigovarjal, naj ostane v njegovi hiši vsaj radi ljudij in njih hudobnih jezikov. Preselila se je popolnoma k uradnikovim, ki so vriskali v srcu, videč Resnikovo veliko žalost radi sovražnosti nepopisno ljubljene hčerke, za katero je lazil kot zaljubljenec za svojim neusmiljenim vzorom. — Energično se je poprijela Milka svojih študij za izpite. — Kadar pa sta se srečala na ulici, se ji je odkril papa ter jo pozdravil: »Dober dan, Milka!« — Ona pa je graciozno pokimala z lepo, kodrolaso glavico, rekoč hladno in resno: »Dober dan, papa!« —

V.

Milka Resnikova je bila poštna in brzojavna upraviteljica v malem trgu T.

Niti poslovila se ni od očeta, ko je šla na svojo prvo službo — samo majhen biljet mu je poslala po postreščku in se mu kratko zahvalila za denar, katerega ji je dal za takso učitelju v kurzu in za hrano teti. —

Sedaj je bila prosta in sama svoja! —

Stanovala je v hiši poštarja, ki je bil zajedno župan in trgovec z lesom. Žena njegova je bila bolehnna in vedno nekam žalostna gospa; nasproti pa je bila njena mlajša sestra Francka vesela in zdrava, a tudi mogočna. Takoj prvi dan je zapazila, da je prav za prav Francka gospodinja, kateri si ne upa ugovarjati niti gospodar.

Ker je prihajala in odhajala pošta samo po jedenkrat na dan, je imela Milka veliko prostega časa. Prve dni v T. si je ogledovala zanemarjeni trg, opazovala ljudi in premišljevala, s kom naj bi se seznanila, da bi občevala. A na svojo nevoljo je opazila, da so tržanke sploh pol kmetice in delavke, moški pa rokodelci in kmetje, s katerimi bi mogla morda govoriti le o njih obrtih in poslih. — Nobenega društva, nobenega kluba ni bilo v T. Vsakdor je živel in delal za-se. — Na štirirazredni ljudski šoli so bili sicer trije učitelji in učiteljica, toda nadučitelj je bil osoren, nadušljiv starec s krmežljivo, suhljato ženo brez otrok; učitelja pa sta bila čudovita nerodneža in neokretneža, ki nista znala niti pravilno govoriti, niti se dostojno oblačiti, ter sta ob prostih urah vedno posedala v jedni ali drugi trški krčmi — samo pet jih je bilo — katera pa ni imela nobena »posebne« sobe, ampak so bili po konjskem potu smrdeči vozniki, umazani kmetje in tržani kar skupaj za jedno mizo; tu sta torej popijala tudi učitelja vodeni cviček ali pa staro grenko pivo ter po cele večere »fizolkala« ali pa kvartala za — užigalice. Učiteljica, štirideset let stara devica, je v prostih urah tičala vedno doma. — To torej ni bila družba za Milko. Ker pa ni hotela občevati s krčmarskimi hčeram, točajkami in prodajalkami, je izprevidela, da je navezana le na-se in morda na poštarjeve, ki so se ji zdeli še najdostojnejši in hkratu tudi najpremožnejši.

A pri poštarjevih so bile tako čudne razmere, da si jih ni mogla razlagati. Nekatere dneve so si bili vsi silno dobri in prijazni; kar čez noč pa se je izpremenilo vreme, in naslednje jutro je bilo slišati že na vse zgodaj vikanje in zmerjanje, zatem poštarjeve rohneče kletve. Po takih skoro vsaki teden se ponavljajočih sporih se je odpeljal gospodar navadno v mesto K., kjer je ostal celi dan ter se vrnil še-le pozno v noč. Gospe njegove ni bilo par dnij na pregled; ko pa se je zopet prikazala, se je zdela Milki še bledejša.

»Tako sem bolna . . . glavo mi hoče raznesti, in srce mi je trepetalo celo noč, da nisem mogla zatisniti očesa niti četrte ure! — Oh, blagor vam, gospica, ki ste zdravi in srečni!«

Srečna! — Kadar je prišla za trenutje v njeno pisarnico ta bolehalna ženska, vsekdar ji je tako tožila in končno pristavila z neko obupnostjo besede: »Vi ste srečni!«

Zakaj? — Nerazumljivo. —

Ko so pa opoldne sedeli zopet pri skupnem obedu, je bila Francka, kakor navadno, zgovorna in vesela ter kričala nad dekle in zmerjala kuharico radi postrežbe in kuhe; poštar pa je hitel s polnimi usti jesti ter je le semtertja zarohnel pritrjevalno Franckini graji. Gospa pa si je dala opraviti z dveletnim Tončkom in triletno Cirilo, s katerima je kramljala, polagala jima na krožnike jedi ter ju čedila, sicer pa čmerno molčala, ako ni govorila z Milko.

Tako se Milka nikakor ni mogla čutiti domače v tem vedno napetem ozračju ter se odtegovala tudi družbi poštarjevih. Osamljena je bila torej, in v par tednih njenega službovanja ji je postalo včasih tako dolgčas, da je po noči cele ure preplakala brez spanca. Ti moj Bog, kako prijetno je bilo doma na strani ljubečega papa, kjer je imela vse, svoj budoar, ljubeznive, zabavne družabnike, razne lepe knjige, gledišče, koncerte, promenade . . . a tu nič, nič! —

In kdo je tega kriv? — O, ta Pavla, katero sovraži tako, da bi jo menda mogla zadaviti! —

Vender pa je pisala domov, da je izredno zadovoljna in prav srečna, ker je prosta in sama svoja gospodarica. — Da ne bodo mislili, da se kesa in ji je dolgčas po njih!

(Dalje prihodujč.)

Planinska molitev.

Svoboda dviga prsi mlade,
Dosežen vrh in pot končan:
Pod nami vrti in livade,
Nad nami smehljajoč se dan!

K molitvi križ ob robu zove,
In sklepajo se nam roke,
V višinah duh nadzvezdnih plove,
Pobožno bije nam srce.

Če tudi ne prikleknem verno,
Brezbožec vam se morda zdim:
Vtopljen v krasoto neizmerno
In ginjen jaz Boga častim!

Ž. L. Mozirski.

O raznesilih.

Spisal Fr. Smolnikov.

IX. Nitroglicerin.

(Dalje.)

izdelovanju nitroglicerina je poročal R. Ballabone l. 1888. v glavnih potezah to-le:

a) Mešanje. V svinčeni kadi, ki ima po 1 m premera in višine, se zmeša 450 kg žveplene in 250 kg solitrne kisline. V to zmes se stoji po precej tanki cevi, torej počasi, 100 kg prekapanega (destilovanega) glicerina, iz katerega se nazadnje dobi 212 kg nitroglicerina. Kemijska pretvorba glicerina v kislinah provzročuje toliko toplote, da je treba vso tekočino močno shladiti. V ta namen je napeljana skozi kad 100 m dolga, po kačje zavita svinčena cev, po kateri teče hladna studenčnica. Hladna cev hladi obdajajočo jo tekočino. Da pa se tudi na onem mestu, kjer ravno priteka glicerin, mešanica preveč ne ogreje, je postavljeno v kad vratilo z lopatastimi perotnicami, katero se urno vrti in burno meša tekočino. Namesto vratila pospešujejo nekatere tovarne mešanje z močnim prepipom, ki prihaja od posebnih pihal (mlinov na veter ali zgoščevalnih zračnih sesalk). Na ta način toplina ne prekorači 30° C.

b) Odcejanje. V kadi je zdaj troje tekočin, nitroglicerin pa dve kislini. Da ločijo nitroglicerin od kislin, so pretakali prejšnje čase vso mešanico v veliko kad mrzle vode. Ker je nitroglicerin neraztopen v vodi, se loči mešanica kakor olje od vode ter se da odcediti. Preveč razredčene kisline so šle pri tem v izgubo. Da se tudi te ohranijo, rabijo sedaj velike štirivoglate svinčene lije, kateri se navzdol končujejo v močno stekleno cev z vsajeno stekleno pipo. Lij ima steklen pokrov, ob stranicah pa dve stekleni steni. Lij se napolni z mešanico, potem jo puste na miru, da se loči nitroglicerin ter stopi na vrh. Opazujejo skozi stekleni okni, vidiš natanko ločilno plast, in ko je ločitev dovršena, se odtoči najprej kislinska zmes, katera se lahko še tehniški uporabi, n. pr. v izdelovanje solitrne kisline iz čilskega solitra, potem pa nitroglicerin sam.

c) Čiščenje. Nitroglicerin čistijo s precejanjem, izpiranjem v mrzli, potem v vroči vodi in s sodo, katera ima nevtralizovati najmanjše ostanke kislin. —

V izdelovanje nitroglicerina in novih raznesil se porabi ogromno glicerina, po strokovnjaški ceni od leta 1893. v Evropi povprek 12000 ton = 12 milijonov kilogramov na leto.

X. Dinamit.

Iz prejšnjega odstavka se razvidi, da izdelovanje nitroglicerina prav nič ni nevarno, pač pa njega uporaba. E. Nobel je spoznal pri prvih poskusih, da je toliko nevaren, da ni bilo misliti na njega splošno uporabnost; v istini se ni dovolilo, ga prevažati po železnicah. A njegova velikanska razpočnost je mikala posameznike toliko, da niso odnehali od poskuševanja. Tako se je rodila celo misel, da bi se izdeloval nitroglicerin na licu mesta, kjer bi se ga, in le toliko, kar bi se ga ravno potrebovalo. Seveda so se izjalovili dotični poskusi, in Bog ve, kdaj bi se bil storil kak napreden, v tej stroki odločilen korak, da ni brezuspešnih naporov človeškega duha pospešil slučaj.

Kakor spravljamo jajca v pleve, da se med prevažanjem ne razbijejo, tako je polagal Alfred¹⁾ Nobel pločevinaste, z nitroglicerinom napolnjene posode v kremenčni prah (kieselpulver), da bi se mu tekočina ne vnela po pretresih in udarcih. Slučajno se mu razlije taka posoda, in nitroglicerin steče v kremenico. Ogledujoč jo, se je prepričal, da je popila vso tekočino, ne da bi se bila do dna premočila. Nobla je iznenadila tolika srebajoča moč kremenice, še bolj pa takoj izvedeni poskusi, ki so ga obvestili, da je z nitroglicerinom napojena kremenica skoro iste razpočnosti, kakor nitroglicerin sam. Nadaljujoč to poskuševanje, je našel A. Nobel leta 1867., da je mogoče nitroglicerin spraviti v obliko trdega telesa, ki ima prav toliko raznesilno moč, pa je v uporabi dosti manj nevarno, kakor čista tekočina. Treba je le nitroglicerinu primešati v prah zdrobljenih, luknjičavih teles, ki ga vsega posrebajo ter tako rekoč strde. V tej obliki je postal nitroglicerin najstrašnejše raznesilo sedanjega veka. A. Nobel mu je dal ime dinamit.

Dinamiti so torej raznesila, sestojna iz nitroglicerina, posrebanega v luknjičavih primeskih. Po vnanjosti so ali nekoliko mastni in gnetljivi (plastični), ali pa debelozrnati; različna njih barva je zavisna od barve primeskov. Njih raznesilnost obsega po razmerju in kakovosti primeskov vse stopinje nižje od nitrogli-

¹⁾ Iznajditelj nitroglicerina Emanuel Nobel, rojen 1831. l. v Stockholmu na Švedskem, je imel veliko ladjenico v Petrogradu. Izmed njegovih dveh sinov je Ludovik od l. 1862. posestnik vrelcev kamenenega olja (Naphtaquellen) blizu mesta Baku ob Kaspiškem jezeru, drugi sin Alfred pa je iznajditelj dinamita.

cerina pa do črnega smodnika. Proti mehaniškim učinkom, udarcem in pretresom so dobri dinamiti toliko neobčutni, da je manj opreznosti treba, nego pri smodniku; smejo jih torej brezskrbno prevažati po železnicah in navadnih cestah. Proti ognju pa se ponašajo, kakor nitroglicerin, t. j. zapaljeni ob plamenu ali žarečem telesu gore večinoma mirno, kakor žveplo; le močno zgoščeni dinamiti eksplodujejo. Ona sredstva, s katerimi se da užgati črni smodnik, n. pr. užigalni motvoz, natrošen smodnik, elektriško užigalo, vobče ne spravijo dinamita sigurno v razpok, dasi ga užgo. Le pokalna užigalnica stori, da liki nitroglicerin mahoma razpokne ves dinamit. Vsa dinamična raznesila se palijo le s pokalnimi užigalnici. Razpočna tvarina, že večkrat omenjeno pokalno živo srebro, se spravi v bakrene kapice, le-te pa se pojedine vtikajo v dinamične patrone.

To je tista Noblova iznajdba, o kateri smo že govorili pri nitroglicerinu. Nekoliko pozneje je isto dokazal Brown o močno zgoščenem strelnem bombažu (gl. str. 362.).

Dinamit zmrzne pri toplinah pod 8° C. ter je v tem stanu naravnost nerazpočen. Predno se rabi, ga je treba oprezno staliti, to pa le v topli, ne v vreli vodi, niti ob plamenu ali v peči; takisto tudi ne velja, obdelovati zmrzlega z ostrim orodjem.

Dopolnjujoč Noblovo iznajdbo, je našel Trauzl l. 1869., da se dasta zmrzel dinamit in pa mokra nitroceluloza tudi pokalno paliti s patronami iz nitroglicerina in suhe nitroceluloze. Sedaj jemljejo v isti namen užigalnice po dvakrat in trikrat močnejše, od navadnih.

Kot primeski rabijo staničnina, les (žagovina), nitroceluloza v obeh oblikah (kot strelni bombaž in kolodijeva volna), klornokisli kalij, oglje, premog, smola, sladkor, kreda, apno, šiške, parafin in kremenica.

Primeski se dele v dve skupini: v mrtve, ki gorenje in razpok dinamita nič kaj ne pospešujejo, n. pr. staničnina, oglje, premog, smola, sladkor, kreda, šiške, parafin in kremenica, ter v žive, ki so sami ob sebi razpočnega značaja, n. pr. nitroceluloza, solitri pa klorati. Med prvimi sta najznamenitejši kremenica in celuloza. Ta kremenica je ista, v katero je Nobel polagal posode z nitroglicerinom, a ne morebiti drobno zmlet kremenovec, temveč jako rahla, močnata zemlja, ostanek močelk (infuzorij), skoro iz čiste kremikove kisline, katera se najlepša nahaja v močnih plasteh v okraju Oberlohe na Hanoveranskem. Izvohal jo je A. Nobel sam, in od tod jo razvažajo na vse vetrove. Pred porabo se mora očistiti in izžariti v plamnatih pečeh.

Z ozirom na primeske lahko razločujemo: 1. dinamite z mrtvimi, 2. z živimi, 3. z mešanimi primeski in 4. dinamite, ki se po svojih primeskih približujejo navadnemu smodniku.

Najbolj so se razširili dinamiti iz tovarn nemško-avstrijsko-ogerske delniške družbe za dinamit¹⁾ (poprej Alfred Nobel & Comp.). V veliki tovarni blizu Požuna je izdelal Nobel 1882. l. 500000, t. j. pol milijona kilogramov dinamita.

Najvažnejši dinamiti iz teh tovarn so:

1.) Noblov kremeničasti dinamit (Kieselguhrdynamit) s 75% nitroglicerina in 25% kremenice, izmed vseh najzanesljivejši, ker kremenica posrebane tekočine ne propušča ter se med gorenjem dinamita kemijski nikakor ne pretvarja; saj je popolnoma negorljiva. A prav zaradi tega se prikaže vsa kremenica po razpoku kot trda ostalina (dim). To in pa silna brizantnost sta vzrok, da kremeničasti dinamit ni kaj pripraven za streljanje iz pušk in topov, odličen pa pri razstreljevanju.

2.) Trauzlov²⁾ celulozni dinamit s 70—75% nitroglicerina in 30—25% celuloze; ta je najmočnejši in neizpremenljiv v vodi; ker celuloza popolnoma zgori, ni nič dima. Iz istih tovarn so:

3.) Trauzlovi solitrni dinamiti št. II.	III.	IV.	
sestavljani iz: nitroglicerina	50	30	20
kalijevega solitra	34	55	67
celuloze in parafina	5	9	12
kremenice	10	5	—
sode	I	I	I

Kakor se razvidi iz teh števil, so solitrni dinamiti po sestavi in učinkih nekako v sredini med pravimi dinamiti pa navadnim smodnikom. Še bolj se smodniku približujejo Noblovi solitrni smodniki:

a) z 69% natrijevega solitra, 4% parafina, 4% oglja in premoga pa 20% nitroglicerina;

b) s 70% baritovega solitra, 10% smole in 20% nitroglicerina.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Ta družba slove skratka »Actiengesellschaft Dynamit Nobel« ter ima v Avstriji tovarne v Št. Lambertu na gornjem Štajerskem, v Zamkih blizu Prage in v Požunu.

²⁾ Večkrat imenovani Izidor Trauzl, l. 1876. inženir na Dunaju, c. kr. ženijski stotnik v rezervi in vitez Franca Jožefa reda, je deloval v Zamkih, naposled v Št. Lambertu. Tukaj je 1892. l. izstopil iz upravnega sveta.

Usoda ka-li.

Spisala Márica.

(Dalje.)

na pa se ni za to nič zmenila, ampak, dobivši medu, povlekla za sabo Marijo, in obe sta zbežali po zeleni trati.

Ostali smo še dalje skupaj ter razpravljali o politiki, o alijansah, o pisateljih raznih narodov in o velikih krivicah na svetu.

Gospa Poljakova je pokazala tu svojo izobraženost, fini vkus in trezno, razumno sodbo tako, da se je Bogdanovič v svojem živahnem pogovoru največkrat obračal do nje.

Če govore v omikani družbi o modernih pisateljih, je neizogiben — Zola. Tudi mi smo se ga lotili; Bogdanovič, domači hčeri ter »ljubitelj lepih umetnostij« so hvalili njegov izredni talent in dovršeno umetnost, do katere se je popel v pripovedovanju. Gospa Poljakova ga je pobijala, trdeč, da piše Zola prerad le grdo realnost, dasi je lepe vender-le še nekaj na svetu. »Da hoče on vzbuditi s svojim podrobnim opisovanjem gnus do strasti, kakor pravite, gospod doktor, s tem ga še niste opravičili; kajti on opisuje stvari, katerih mi niti ne poznamo, in nam tudi ni treba vedeti vseh onih pariških podlostij. Jaz vsaj nisem mogla še nobene njegove knjige do konca prečitati,« je dejala oduševljeno gospa Poljakova.

»Saj res,« se oglasi Grudnovka, »kako se človek naveliča tistih njegovih podrobnostij, njegove repe, karfijola« . . .

»Ali smem pomagati? Dober večer!« — in Gruden, višji uradnik pri sodišču, ki je to naučeno ali kje pobrano frazo svoje žene slišal že tolikokrat, stopi, prijazno pozdravljajoč, v uto.

Ironsko se nasmehne, ko pogleda ženo svojo in njenega soseda, ter sede poleg Bogdanoviča, ki se je bil že prej pomaknil na Anino mesto.

Visok in slok, s podolgastim inteligentnim obrazom, z živimi, izrazitimi, svetlimi očmi, z naravnim, skoro nebrižnim vedenjem je napravljajal tak vtisek, da se mu je vsakdor čudil, kako ga je mogla očarati taka žena.

Ali to je, in ostane nerešena zagonetka usode.

Poljakova je pri njegovem vstopu še bolj prebledela; govorila je naglo in se nervozno pregibala.

»Čul sem vašo razpravo o Zoli in čakal, da jo nemočeni zvršite.«

»Mene si vender-le, motil,« je dejala njegova soproga.

»Saj res, tvoji frazi je nedostajalo še jedne besede,« ji je odgovoril Gruden s fino ironijo, potem pa se naglo obrnil k vsej družbi, govoreč:

»Jaz tudi nisem za Zolo posebno oduševljen. Če čitam leposlovne knjige, jih čitam za zabavo in zato, da pozabim vsakdanje nadloge, ter da se mi duh povzdigne. Kadar pa berem njegove knjige, jih odložim bolj mračen, kakor sem bil prej; nevoljen sem, ker vidim sam dovolj slabega na svetu, pa mi še on kaže najtemnejše strani, najgrše lastnosti človeštva. Da je baš v tem velik umetnik, ne morem tajiti; toda prav tako velik umetnik bi bil, ako bi opisoval tudi lepšo realnost . . .«

»O, prosim lepo,« je ugovarjal oni »ljubitelj umetnostij«, »ali nima tudi lepih, dobrih, krasnih značajev v svojih romanih?« —

»Vidiš, vidiš, ali ti nisem rekla, da je tvoj papa? Glej ga, glej ga!« je kričala Marija, kažoč z roko gosпода Grudna.

»Oh, papa, slišiš, kaj ne, da dovoliš, da pride Marija in tudi njena mama k nam stanovat?« je kričala Ana, težko sopoč in objemajoč svojega očeta.

»Tvoja mati pa k nam, kaj ne, Ana?« je rekel urno Poljak, pa se takoj domislil, da je izbleknil nespodobnost, ki je proti njemu samemu obračala svojo ost.

Iz mrzke zadrege ga je rešil šestnajstletni Viktor Miličev, ki ni imel do sedaj časa pozdraviti zbrane družbe, pripravljajoč ji presenečenje. Šli smo za njim po visokih, ozkih stopnicah navzgor med dvema napol podrtima zidovima. Prišedšim na vrh, se nam je izvil radosten vzklik. Žareče solnce se je potapljal baš v morje, katero so njegovi žarki kakor za plačilo obdarjali z najlepšimi, vkusno sestavljenimi barvami. Mesečev ščip se je bil ravnokar prikazal tam nad morjem. Trst se nam je zdel, kakor bi bilo v njem vse izumrlo ali vse zbežalo k Sv. Ivanu tu pod nami, odkoder se je slišal nerazločen šum in hrup tramvaja, kočij in vsakovrstne godbe.

Viktor je bil silno jezen, da smo vso pozornost obrnili le na ta po njegovih mislih seveda malenkostni razgled ter se tako malo zmenili za njegove naprave.

»Halo, fantje, kdor doseže, tega je!« je kričal proti nekaterim vaškim mladeničem, ki so se razgovarjali na zidu.

Sredi travnika je stalo visoko, okroglo deblo, gladko oluščeno in še z milom namazano. Gori proti vrhu so visele tri butiljke, dve salami in nova, lepa svilnata ruta.

Postavili smo se v nekoliki daljavi, vsaki tako, kakor se mu je ljubilo. »Fantom« ni bilo treba dolgo prigozarjati; poskušali so drug za drugim splezati do vrha ter se polastiti te ali one dragocenosti. Toda prvi je prišel samo za meter ali dva visoko, in že se je spustil na tla; drugi je prišel do polovice, potem pa je moral odnehati. Nekateri so se popeli skoro do vrha, in malo je manjkalo, da niso dosegli razobešenih stvari, a v zadnjem trenutku so jih popustile moči, in zdrknili so zopet na mehka tla.

Trajalo je to precej dolgo, in družba se je razdelila v skupine, kakor je kdo s kom simpatizoval. Le kadar se je slišal kak vzklik, tedaj je pogledalo vse kvišku, in kadar je kdo zopet cepnil na tla, tedaj se je tudi vse smejalo.

Gruden in Poljakova sta sedla na vzvišeno mesto ne daleč od Bogdanoviča in mene. Daleč tam doli pa sta stala Grudnovka in Poljak, in od njiju je sem gori odmeval od časa do časa zvonek smeh.

»Ljubitelj lepih umetnostij« je našteval domačima hčerama najljepše slike, ki so bile razstavljene zadnjič v muzeju.

Glasbeni učitelj in uradnik, njiju soprogi in otroci, takisto gospod in gospa Miličeva so se zanimali za stavo ter sledili kretanju gibkih mladeničev. Ana in Marija sta zrla tudi nepremično tja gori, in če se jima je kdo posebno priljubil, sta klicali, z rokami ploskaje: »Oj, da bi se mu posrečilo, da bi le splezal do vrha!« —

»Vi pravite, da ste bili vedno v Trstu, milostljiva,« je dejal Gruden svoji tovarišici.

»Vedno, saj vam pravim.«

»Čudno, da se v teh devetih letih nisva ni videla, ni srečala nikjer; saj Trst vender ni Pariz.«

»Boljše bi bilo, ko se ne bi bila našla niti po devetih letih, gospod Gruden!«

»Da, boljše, gospa; vsaj mi ne bi bili vzbudili onega neumornega črva, ki mi vedno očita in me vedno grize.«

»Oh pustite, prosim, to« . . .

»Ne bi se bil vnovič uveril, da so tudi še drugačne ženske na svetu, nego je moja soproga, po kateri sem sodil ves vaš spol, in ne smete mi zameriti, da ga nisem imel posebno, v čislih.«

»Jako laskavo za-me v resnici, ko ste me poznali prej, nego svojo soprogo,« je očitajoč dejala zardela gospa Poljakova.

»Oh, gospa, ne govorite mi o tistem času! Kaj sem jaz vedel tedaj o ženskih, in niti sedaj ne vem, kako je bilo, kako se je vse to zgodilo. Vzbudil in zavedel sem se šele, ko sem bil z njo že zavezan za življenje, ko ni bilo več povratka. Nekoliko krivde, oprostite, zadeva tudi vas, ker niste hoteli svojega ponosa toliko ukloniti, da bi se bili opravičili, ko ste slišali, kako so vas krivo obrekovali.«

»Čemu bi budili spomine in si grenili življenje, ki je že tako grenko dovolj?« je odvrnila žalostno gospa Poljakova ter se zavila tesneje v svojo ruto, ker je bila radi svoje boleznii jako občutljiva.

»Hura, salami sta moji!« je kričal jeden izmed mladeničev, ki ju je bil res dosegel. Vsi so mu ploskali, on pa se je naglo spustil doli. Kakor da bi bil drugim pokazal in odprl pot, sta takoj za njim dva druga splezala do vrha ter dobila butiljke. Preostala je samo še ruta.

»Hoj, za svojo ljubico, Tonče! Ponosna bo na-te in vesela te bode, če ji jo prineseš; halo, le pogumno!« je prigovarjal gospodar čilemu mladeniču, ki je željno gledal kvišku.

Zastonj! Poskušal je parkrat, a vselej mu je izpodletelo. Sram ga je bilo, in nič več ni hotel poskusiti. Prvi pa, ki je poskusil za njim, je srečno dosegel mehko svilnato ruto.

»Kaj bodeš z njo ti, ki še ljubice nimaš?« so mu klicali mladeniči nasproti, in dasi se je smejal, je bil vendar njegov smeh prisiljen, ko je rekel: »Jo pa dobim!«

»Vidite, milostljiva,« šepne Gruden gospej Poljakovi, »ta, kateremu bi služila, je ni mogel doseči, drugi pa, ki ne ve kam z njo — ta jo ima.« —

Ko smo že hoteli doli, je zakričal Viktor, naj počakamo še jeden trenotek.

Sedaj je začel spuščati za zidom rakete, užigati bengalične ognje ter bil srečen, presrečen, kadar se je zaslišal kak občudovalen vzklik bodisi samo otrok, ki so tekali okrog njega.

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

Slovanska knjižnica je prinesla v 41. snopiču, izdanem dne 15. vel. srpana t. l., to-le povest: »Posavček«. Slika iz življenja v polpretekli dobi. Spisal Anton Sušnik, Str. 83. Cena, kakor vsakemu navadnemu sešitku, 18 kr. — »Posavček« je iz domačega življenja zajeta, mično, dasi preprosto zasnovana povest. Res, da ima tudi nekaj hib; med-nje štejemo n. pr. nekatere pretiranosti v izražanju čutov, predolge, na gledališke

igre spominjajoče samogovore delujočih oseb (prim. Rezino slovo od deteta, predno ga spusti po Savi), prečesto čudno vplivanje naključja i. t. d. Toda to so nedostatki, ki se pač opletajo manj ali več vsakemu pripovedovalcu-zčetniku, in menda se ne motimo, če trdimo, da je »Posavček« prva daljša povest A. Sušnika, dasi je pokojnik, kakor nam je znano, dopisoval mnogim časopisom. Morda je pa nekatere navidezne nespretnosti v osnutku in razpletku dejanja in v njega motivaciji bolj na rovaš postaviti posebnim razmeram, v katerih je bila pisana povest; kajti na zadnji strani nahajamo poleg datuma tudi še končno pripomnjo: »Dovršeno v baraki št. 8. na Ledini, po ljubljanskem potresu tretji mesec«. Priznati pa treba, da je pripovedovanje poleg teh hib dokaj realistično, da pisatelj precej dobro pozna situacije in društvene sloje, s katerimi nas seznanja, da je pripovedna osnova lepo zaokrožena in se okončuje z ginljivim, pomirljivim zvršetkom, kar pač ustreza veliki večini onih čitateljev, katerim je »Posavček« namenjen. Ker je vrhu tega povest skoz in skoz preprežena z moralizujučo tendencijo — semtertja je skoraj preveč vidna snujoča roka pisateljeva — in odseva iz vsake vrstice pisateljevo pravicoljubje, njega zaupanje v previdnost božjo in njega vrlo rodoljubje, tedaj prav z iskrenim veseljem in kar najtopleje »Posavčka« priporočamo naši že bolj odrasli mladini; ne bo ga smela pogrešati nobena šolska knjižnica. — Zategadelj pa tudi sodimo, da bi bil »Posavček« kar najprikladnejši za »Knjižnico za mladino«; prav škoda, da ga »Slovenska knjižnica«, ki je menda v tesni zvezi s »Knjižnico za mladino«, ni le-tej naklonila.

Tudi v jezikovnem pogledu nimamo Posavčku mnogokaj prigovarjati. Vobče smo opazili samo takšne napake ali pravzaprav posebnosti, ki so se tolikanj omilile današnjim pisateljem skoro vsem vprek; n. pr. orodnik brez predloga (*tresočim glasom*), *nikdo* nam. *nihče*, *svetnik* nam. *svetnik* (menda samo radi imenovalnika *svet*), *zibeljna* pesen, *zibeljka* nam. *zibelna* p., *zibelka*. Pomisliti treba, da narod govori *zibu*, *zibuka*, kakor govori tudi *zabu*, *kopu*, *pišu*, *pišuka* nam. *zabel*, *kopel*, *pišal*, *piščalka*. — Isto grajo bi morali ponavljati glede besedosledja, ki je večinoma tako, kakor so si ga prikrojili današnji pisatelji, namreč nekakšna mešanica iz hrvaško-srbskega in slovenskega besedovrstja. O tem naj primerjajo čitatelji opazke in vzglede, ki jih je navedel — kakor smo že poročali o svojem času — o Škrabec, če se ne motimo, v predzadnji številki »Cvetja« iz letošnjih »Pomladanskih glasov«.

Imenovali smo nekje zgoraj pisatelja »Posavčkovega« pokojnika. Res, čudno naključje, kateremu je Sušnik tolikanj važno ulogo odkazal v svoji prvi in zadnji večji povesti, se je tu z njim poigralo, in prav milo se nam je storilo, ko smo, še premišljujoč o »Posavčku« in pripravljajoč se na njega oceno, čitali vest o njega smrti. »Slov. Narod« z dne 24. vel. srpana t. l. je o tem poročal tako-le: »Umril je danes po noči nagloma g. Anton Sušnik, poprej zavarovalni uradnik, pozneje pa več let korektor v Kleinmayerjevi tiskarni. Pokojnik je pisal mnogo za slovenske časnike, in šele te dni je izšla njegova povest »Posavček« v »Slov. knjižnici«. Bodi mu blag spomin!« — Tudi mi prav iskreno obžalujemo prerano Sušnikovo smrt, tembolj, ker nas je »Posavček« uveril, da bi bil pokojnik na tem polju, katero je bil začel ravnokar obdelovati, lahko še mnogo in prav uspešno deloval. Bodi mu lahka zemljica!

Slovenskim kmetom v poduk in prevdarek. Poleg Dra Ingwer-ja za Slovence priredil M. T. Cena 12 kr. — 1895, Založil in prodaja Rok Drofrenik v Celji. Tiskal J. Rakusch v Celji. — Str. 31. — Že tiskovna tvrdka lahko napoti naše čitatelje, da uganejo, kakšen duh preveva navedeno brošurico. Socialnodemokratski evangelij se v njej kar odkrito propoveduje, in z razprtimi črkami so natisnjena gesla, kakor ta-le: »Kmečkemu stanu se za bodoče lahko opomore z zajedno-

sijo posestva; »Odvzeli ste nam vse, v propast celega človeštva, mi vam zdaj od vzamemo isto, v blagor vsega, človeštva«. Bolj prikrit, pa menda še bolj nevaren je neki drugi namen tej brošurici, namreč kmetiskemu ljudstvu vcepiti verski indiferentizem in narodnostno apatijo. Ne samo, da se v posebnem (V.) poglavju (Slovenski kmet in slovenske politične stranke) obirajo in obsojajo naravnost naše politične stranke, ki so (klerikalna in narodna), in katerih niti ni (krščanskosocialna slovenska stranka), ampak z vsake strani odseva, dasi bolj prikrito in potuhnjeno, namen, vdihniti našemu kmetu versko in narodno mržnjo. Res je — in to priznavajo že tudi najvišji odločilni krogovi — da je današnji socialni ustroj že močno zarjavel in zastarel, da se je mauchesterski liberalizem za vselej preživel, in da je njegovo otepanje samo znak neizogibne, neozdravne agonije; res je tudi, da živimo v nekaki prehodnji dobi, preko katere se hitro, hitro pomikamo k nekemu — preobratu. Ali kdo nam more prorokovati, kdaj se zvrši ta preobrat, v bližnji, ali v daljši bodočnosti, ali polagoma, rahlo, ali pa silno, s konvulzijami. Veda, ki se bavi s proučevanjem današnjega socialnega sestava, s preiskovanjem njegovih ran in pomočkov proti le-tem, veda, katere vzvišeni smoter je ta, da bi priborila vsem slojem narodovim človeško eksistencijo — ta veda je pač veda vseh ved in ima več praktične in idealne vrednosti, nego vsi filozofski sistemi starega in novega veka; ali ta veda je šele v poveljih in silno počasi napreduje, in pri tem počasnem, dasi gotovem in vidnem napredku so mnoge in hude zmore neizogibne (prim. Schoppenhauerjev in Nitzschejev sestav). Pa ravno zato, ker je ta veda še silno mlada in še ni dovolj razvita in eksaktna, se oglaš v nje imenu in pod nje praporom mnogo krivih prorokov in antikristov. Tak kriv prorok se nam vidi tudi brezimni M. T. Iz njegovih ekskurzov smo črpili dvojno prepričanje: 1. da navaja M. T. liki ljudski tribun sama gesla brez dovoljnih tehničnih vzrokov, in da mu je harangujoča retorika jedino dokazilo; 2. da z nekaterimi svojimi destruktivnimi predlogi, n. pr. z zajednostjo posestva pri našem kmetištvu, ki je vobče silno konservativno, ne bode našel poslušnih ušes. Zato se posledic tega celjskega trovila prav nič ne bojimo ter brezskrbno koračimo mimo njega na dnevni red. Gospodu M. T. pa, učečemu narodno brezbriznost, dajemo zadačo, naj ovrže, če more, to-le resnico: Kmet slovenski, dokler slovenščina ni jednako-pravna, je že s tem oškodovan, ker je — Slovenec, in pred njegovimi sinovi imajo v mnogih dobrih, da, ravno v najvišjih in najmastnejših javnih službah tujci prednost samo zato, ker so — Nemci. Dokler pa vladajo take razmere pri nas in drugod, dragi M. T., dotlej je za nas najnujnejše socialno vprašanje vprašanje — o narodni enakopravnosti.

Da je socialnodemokratski pisatelj tudi, kar se dostaje jezika, indiferenten, temu se ne čudimo. In res, dasi je M. T. dokaj zgovoren, je njegov jezik precej nemčevalen, poln dijalektnih primesij. Skrajuje nebržen pa je M. T. glede ločil.

Matija Kunc, krojaški mojster v Ljubljani, pisatelj »Knjige krojaštva« in »Toaleta«, je že zopet izdal dvoje knjig, namreč: *Krojne vzorce za perilna oblačila*. Navod za prikrojjevanje ženskega, moškega in otroškega perila. 20 str.) in *Krojne vzorce za otroška oblačila*. Navod za prikrojjevanje oblačil za deklice in dečke v starosti 1.—12. leta. (16 str.) Vsaka knjiga je opremljena s »izvirnimi podobami, tabelami in merili« in s preglednico za »preneševalne (sic!) merila«. Ljubljana. Samozaložba. — Tisk »Narodne Tiskarne«. 1895. Cena knjigi (menda obema zvezkoma skupaj?) je gl. 1.80, po pošti 10 kr. več. — Kakor se nam je pero zadiralo pri poročilu o M. T.-ja brošurici, tako z veseljem naznanjamo in priporočamo Kunčevi knjigi, zlasti tudi z ozirom na njuju jezikovno spretnost in lično vnanost; z nami ju bo vesel, kdorkoli je pre-

pričan, da je prevažen znak in zanesljivo merilo našega vsestranskega napredka, da ne proizvajamo samo leposlovnih in znanstvenih knjig, ampak tudi knjižne pripomočke za raznovrstne stroke praktičnega življenja. In prav s takimi proizvodi dokazujemo potrebnost, pa tudi sposobnost domačega govora za katerokoli svrhu. Skrajnje tesnosrčni in menda že tudi zastareli so tisti nazori, ki omejujejo ime literature samo na leposlovje. Ako bodi najpristnejši izraz prosvetnega napredka vsakega naroda njegova književnost, tedaj le-ta ne sme obsezati samo leposlovja, ki dostikrat nima drugega namena, nego da olepšava in slajša življenje višjim že tako lagodno živečim stanovom, ampak obsezaj tudi vso praktično in strokovno literaturo. Prešeren nam znači vrhunec poezije, a za Prešernovih časov je v javnem življenju gospodovala izključno nemščina, in Prešeren sam je dopisoval Vrazu — nemški. Zato se v tem pogledu popolnoma ujemamo s pokojnim Žepičem, ki je neki večkrat izrazil svoje veselje o tem, ker smo že toliko napredovali, da sir in slanino že lahko zavijamo tudi v slovenski tiskano makulaturo. — Zategadelj smo prav hvaležni g. Kuncu kot književnemu obdelovalju neke nove stroke, in prav iz srca pritrjujemo zadnjim besedam v »vvodu« obeh navedenih knjižic; »Meni pa bode ostajala zavest, da sem, četudi z ne malimi težkočami in žrtvami vstvaril zopet novo, dobro in koristno delo«.

Slovensko-angleška slovnica. Spisal Peter Jos. Jeram. Založila in tiskala tiskarna »Amerikanskega Slovenca«. 1895. Tower, Minn. U. S. America. Str. 177, 4°. Cena? — Po prijazni roki (mons. Buha) nam je došla ta lična, menda po ameriškem načinu v živo rdeče platnice mehko vezana knjiga. Obsega »nauk o izrekovanju«, (na 16 str), potem v dveh oddelkih 75 slovniških nalog po znanem Ahn-Ollendorfovem načinu. Za nameček je dodal pisatelj »nekaj pravil o pisavi« in pa metersko »mero in vago« za primerjanje z ameriško. — Onim našim nestalnim ali pa tudi nesrečnim rojakom, ki so si prisiljeni onkraj velike luže iskati sreče, je podal g. Jeram (psevdonim?) s to slovnico jako priročno sredstvo za priučitev jezika, katerega znanje je v Zjedinjenih državah neizogibno; v imenu teh rojakov ga prav toplo zahvaljujemo; samo za to mora še poskrbeti, da se bo knjiga tudi v domovini primerno obznanila in razpečala. — O skromnosti pisateljevi priča to, da je za »predgovor« navedel izrek Trdinov: »Vsak naj se trudi po svoji moči; kdor zamore mnogo, ta naj dela mnogo: komur je pa narava manjše zmožnosti podelila, ta naj tudi te obrne narodu v korist«. Modra pa je tudi opazka, s katero zaključuje pisatelj slovniški del: »Prav brez učitelja, se je angleškemu jeziku dobro priučiti nemogoče. Pazljivost, vaja, pa dobra volja sa dati poučiti zvedenim: to so najboljši pripomočki«. To pač velja o vsakem jeziku.

Zbornika »Mittheilungen des Musealvereines für Krain« nam je došel VIII. letnika II. sešitek s to-le vsebino: 1. Beziehungen zwischen Erdbeben und atmosphärischen Bewegungen, von Ferdinand Seidl; 2. Schloss und Herrschaft Lueg von S. Rutar (Fortsetzung); 3. Aus dem Tagebuche eines krainischen Edelmannes (1605—1608), von A. Kaspret (Fortsetzung und Schluss). — V »Literaturberichte« ocenjuje P. v. R. tri književne publikacije, ki se neposredno ali posredno dotikajo naših ljudi in dežel, in naposled se omenjajo pod zaglavjem »Literatur über Krain« tri Črnologarjeve razprave, ki so jih prinesle »Mittheilungen der k. k. Centralcommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale« v XXI. zv., II. seš.

Šolskih izvestij nam je od zadnjega poročila došlo dvoje, namreč: »Jahresbericht des k. k. Staatsbergymnasiums zu Laibach veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1894/95 durch den Director Andreas Senekovič. Inhalt: 1.) Die astronomische Strahlenbrechung. Von Professor M. Vodusek. 2.) Schulan Nachrichten. Vom Director. Laibach 1895. Buchdruckerei von Ig. v. Kleinmayer & Fed. Bamberg«. Str. 66. Na notranjih straneh platnic nahajamo »Verzeichnis der in den

Jahresberichten des k. k. Staats-Obergymnasiums erschienenen wissenschaftlichen Abhandlungen«. — Potem: »Letno izvestje c. kr. obrtnih strokovnih šol za obdelovanje lesa in za umetno vezenje in šivanje čipek v Ljubljani o šolskem letu 1894/95. Na svetlo dal c. kr. direktor Ivan Šubic. V Ljubljani 1895. Natisnila Ig. pl. Kleinmayer & Fed. Bamberg«. Str. 24. Na predzadnji strani platnic so še naznanila o pričetku šolskega leta 1895/96«. —

O navadi ali boljše razvadi naših dvojezičnih srednješolskih zavodov, izdajati izključno nemška izvestja, kakor da bi bila le-ta notranje-uradna stvar, ne pa v prvi vrsti zlasti občinstvu namenjena — o tej razvadi, sicer že iz prvine »per vim inertiae« ukoreninjeni, toda v zakonu nikakor ne utemeljeni, je naposled tudi »Slov. Narod« izpregovoril nekaj umestnih besed, rekoč, da bode treba pristojnim činiteljem z vsjo odločnostjo vzeti to stvar v roke. Mi popolnoma pritegnemo tej zahtevi, samo teh mislij smo, da bi se bilo to moralo že davno zgoditi.

O »Materinem blagoslovu« smo bili zadnjič čisto na kratko sporočili, da je izšel v »Slov. knjižnici« v drugem natisku. To poročilo pa ni točno. Opozorjeni od kompetentne strani, smo se uverili, da je igra v prvem in drugem dejanju nekoliko, v tretjem dejanju pa skoro popolnoma predelana v to svrhu, da bi ustrezala zahtevam dramatične tehnike in umetnosti. V prvem dejanju predelane igre je sedaj zasutek (ekspozicija) taka, da čitatelj brzo razvidi, o čem se bode igra vršila, in da se seznanj z vsemi nje osobami. Vsaki sledeči prizor je po prejšnjem lepo pripravljen in motiviran, tako da se čitatelju zdi, da bi se dejanje niti drugače ne moglo razviti, nego se; poleg tega pa je vendar dejanje toliko zamotano, da nam vztraja pozornost do zadnjega prizora, v katerem se naposled zapletek razvozla. Vrlo je uspeša tudi karakteristika oseb, o katerih se sme reči, da imajo res meso in kri. Sploh je vsa snov zajeta iz narodnega življenja in izvedena v narodnem, moralnem duhu, in sedaj, ko se je vprašanje o predelski železnici vnovič sprožilo, je zadobila na novo aktualno vrednost.

Tudi kar se jezika in stihotvorja dostaje, je igra vzorna. Šesterostopni jambi (aleksandriinci) se jako gladko čitajo ter se vsebini izvrstno prilagajajo. — Vzpričo vseh teh vrlin priporočamo »Materin blagoslov« ne samo najtopleje domačim odrom, katerih repertoar se z njim za stalno okoristi, ampak opozarjamo nanj zlasti tudi učitelje slovenščine na srednješolskih zavodih, ki so tolikanj v zadregi za dobre narodne igre. Torej tudi bodoče čitanke »Materinega blagoslova« ne bodo smele prezreti.

Slovensko-nemškega slovarja Wolfovega se je izdal, kakor smo povzeli iz družih časopisov — nam še ni došel — 22. snopič, obsezajoč slovarsko gradivo od besede »valjan« do besede »zapletenost«. — Doposlalo se nam je tudi še nekaj družih novih knjig (»Navod o osnovanji in poslovanji slovenskih posojilnice«, »Krištofa Šmida sto majhnih pripovedek za mladino« v 2. natisku, »Robinson« in »Umno čebelarstvo«), toda prepozno, da bi jih mogli oceniti v tej številki.

Krempljeva slavnost ob odkritju njegovega spomenika pri Mali Nedelji se je vršila dne 11. vel. srpana ob ogromni udeležbi domačega ljudstva, ki je privrelo od vseh strani. V podrobnosti tega slavlja, o katerem so tako že vsi slovenski časniki manj ali bolj obširno poročali, se ne moremo spuščati. Tukaj samo poudarjamo velik pomen takih svečanostij; ne le da s tem izkažemo svojim slavnim prednjikom dolžno hvaležnost, ki je le-tem itak jedino, dasi zakasuelo plačilo za njih narodno delovanje in trudoljubje; take slovesnosti, četudi so prirejene v spomin pokojnih narodnjakov »minorum gentium« in so zagadelj bolj lokalnega značaja, so izvrstno dramilo naših rojakov tistega kraja, v katerem se svečanost vrši. Tako mani pokojnih narodnjakov še davno po smrti delu-

jejo na blaginjo narodu, katerega so v življenju tolikanj ljubili. Najprikladnejše izrazilo teh nazorov je ustvaril A. Aškerc z lepo prigodnico, katero je objavil »Slov. Narod« v številki z dne 10. vel. srpana t. l.

Tistim čitateljem pa, ki Kremplja poznajo samo iz Prešernovega sršena:

»Krémpeljnu.

Nisi je v glávo dobil, si dobil le slovénšino v krémplje;

Dúh preonémčeni sláb, vóljni so krémpelji bilí«.

drugače pa nič ne vedo o Krempljevem plodonosnem delovanju, tistim čitateljem naj povemo da se mi popolnoma strinjamo s Sketovo opazko o tej zabavljici (gl. le-tega »Slovstveno čitanko« na str. 400.), da »v tem sršenu zabavlja Preširen pač neopravičeno štajerskemu pisatelju Antonu Kremplju, kateri gotovo ni bolj nemčeval v svojih spisih, kakor drugi vrstniki njegovi. Bilo je pač nemško ime »Krempelj« prav pripravno in vablljivo za kako puščico.«

Vodnikova kočá ob vznožju slovenskega velikana na Velem polju se je blagoslovila in otvorila po določenem načrtu ob mnogobrojni udeležbi dne 19. vel. srpana t. l. Naš list se seveda ne more spuščati v podroben popis te svečanosti, dasi nas to jako mika, ker smo bili sami prisotni. Toda ne moremo si kaj, da ne bi očitno priznali, da smo se prav ob tej priliki živo uverili o velikem pomenu našega »Planinskega društva«. Kajti njega prevažni nalog je, našim pokrajinam, ki so in hočejo ostati slovenske, ohraniti in, žalibog, semtertja šele zopet priboriti slovensko lice. Kakor mnogo blago roma pod tujo marko, tako se tudi skuša po tujih, nam neprijaznih planinskih društvih potvoriti pristni značaj naših pokrajin, in semtertja se je to že tudi posrečilo. — Marljivo radovljiško podružnico pa prav toplo zahvaljujemo na novem dokazu njene neumornosti, a zajedno jo pozivljemo, naj vztraja navzlic vsem zaprekam; saj dela jo čaka še mnogo, ker so nas uprav v njenem okraju že mnogo prihitela taka planinska društva, katerim je slovensko avtohtonsko stanovništvo — »Luft«.

Srbi i Hrvati. Napisao dr. Milovan Gj. Milovanović (Iz »Dela«). Beograd. Parna radikalna štamparija 1895. Cena 50 para dinarskih (= pol franka). (V cirilici). — V tej razpravi dokazuje pisatelj, da so Hrvatje takrat, ko jim je pretela narodna smrt od strani Madžarjev, vzeli inicijativo, da se spoje s Srbi, pa da so se otrsli svojih južno-slovanskih idejalov, in zapeljani po tuji politiki in katoliški propagandi začeli davati obeležje hrvaško-srbskim deželam, katere spadajo v območje avstro-ogerske oblasti; Hrvatje da stoje v službi avstro-ogerske okupacije in katoličanstva, ker vežejo svoje temnosrčne hrvaške težnje na tuje načrte in tuje uspehe na slovanskem jugu. — Pisatelj zahteva, da bi Hrvatje svoje aspiracije podredili skupnim hrvaško-srbskim težnjam, t. j. srbskim, ker po njegovem mnenju ima samo srbski narod sile v sebi, da bi mogel zjediniti srbsko-hrvaški narod. Razdor hrvaško-srbski je v prvi vrsti politične naravi; poleg nje igrajo postransko ulogo tudi vera, zgodovinski razvitek, spomini, običaji i. t. d. Hrvatje niso popustili misli o narodni zajednici s Srbi. Hrvatje ostanejo na veke v krilu narodnosti srbske; ali v tej narodnosti hočejo jednemu delu nadeti hrvaško ime in ga podložiti vplivu in oblasti Zagreba. — To delo je zajedno zločinsko in samomorsko. — Pisatelj pa priznava, da so tudi Srbi v mnogočem krivi temu razdoru. —

Razvidno je, da bi bilo celokupnosti srbsko-hrvaški v največjo korist, ako bi se jeden ali drugi del, t. j. ali Hrvatje ali Srbi odrekli hrvaštva, odnosno srbstva. To zahteva tudi pisatelj, rabeč besede bana Jelačića: »Mi smo svi jedan narod, ostavimo i Srblje i Hrvate!« Dobro! Toda ako napustite Srbe in Hrvaté, kako naj se zove s skupni narod? Kdo naj vodi politiko celokupnega naroda? Pisatelj seveda pripisuje to pravico Srbom, a Hrvatje se ne udado in se ne mogu udati, da bi se njih ime ponižalo na isti nivo,

kakor hercegovsko, dalmatinsko, črnogorsko. — Razdor je v resnici i jednim i drugim v veliko škodo, ali take samozatajne požrtvovalnosti ni pričakovati ni od jedne, ni od druge strani, in zato gleda vsaki rodoljub in prijatelj južnih Slovanov z žalostnim srcem ta boj, a ne more pritrjevati, ni obsojati ne jednih, ne drugih. S cer pa se dotika tega perečega vprašanja tudi nastopna točka, na katero zategadelj opozarjamo za to se zanimajoče čitatelje.

Archiv für slavische Philologie. Siebzehnter Band. Erstes und zweites Heft. Berlin 1895 — Vsebina tega zvezka je prinesla konec *Rešetarjeve* razprave o dubrovniških pismih 13.—16. stoletja. Uspeh njegovega preiskovanja je, da je jezik, v katerem so pisana ta pisma, dubrovniški narodni dialekt, ki je bil v oni dobi hercegovskemu mnogo podobnejši, ker so se njegove sedanje posebnosti razvile šele v 15. stoletju. *V. Jagić* je podal jedno poglavje iz zgodovine južnoslovanskih jezikov. *W. Nehring* je objavil doneske k zgodovini dramatične literature v Poljski, *V. Oblak* pa razpravo o najzanimivejših poglavjih glasoslovja in oblikoslovja bolgarske slovnice. Prva polovica te razprave, ki bode dovršena v prihodnjem zvezku, govori o ostankih nosnikov, o zamenj in nadomeščanju teh glasnikov, o jatu in o glasnikih *o, e, i, y*. *G. Polivka* opisuje nov tekst vitae *Adaë et Evae*. *M. Rešetar* govori o starem rastočem naglasu v srbsčini. *Asmus Soerensen* nadaljuje svojo zanimivo razpravo o razvitku srbskih junaških pesmij. V kritičnem pregledu se obširno ocenjajo različne knjige. Ocene so spisali *C. Jireček*, *E. Mucke* in naša zemljaka *M. Murko* in *V. Oblak*. Končno ocenjajo *V. Jagić*, *C. Jireček* in *V. Oblak* v biblijografiji množino filoloških knjig in razprav.

Najznamenitejša je brez sumnje razprava *V. Jagića* o zgodovini južnoslovanskih jezikov, t. j. slovenščine, srbsčine ali hrvaščine in bolgarščine, ki se dele v množino narodnih narečij. Najprej imenuje pisatelj krivo misel, katero sta zastopala *Kopitar* in *Miklošič*, da so se dežele, v katerih stanujejo južni Slovani, poselile v dveh različnih dobah. *Kopitar* je namreč trdil, da je sprva stanovalo na tem ozemlju od Črnege in Egejskega morja tja do Adrijskega morja jedno homogeno plemo, namreč Slovenci, pozneje pa se med-nje kakor klin zarinilo hrvaško in srbsko (po tedanjem nazivanju ilirsko) plemo. Jednakega mnenja je bil tudi *Miklošič*, ki je delil slovenščino v staro, novo, daško in bolgarsko slovenščino. Staro slovenščino je imenoval tudi panonsko, novo pa noriško-karantansko. Glavno dokazilo za jedinstvo vseh narečij mu je bil rinezem (nosniki), katerega so imeli vsi Slovenci še v zgodovinski dobi. *Lovro Mahnič* je takisto smatral bolgarščino kot najbližjo sorodnico slovenščini. Njemu so bili glavni argument slabi ali motni glasniki, katere imata še sedaj slovenščina in bolgarščina. *Mahnič* je trdil, da je bila že v dobi stare cerkvene slovenščine tako imenovana stara slovenščina razdeljena v slovensko in bolgarsko skupino. — *Jagić* pa dokazuje, da se ostanki rinezma ne nahajajo samo v slovenščini in bolgarščini, nego tudi v srbsčini ali hrvaščini, ki se je po mnenju *Kopitarjevem* ali *Miklošičevem* šele pozneje med oni dve slovenski narečji zagozdila. Dalje trdi *Jagić*, da se je v slovenščini že v 10. stoletju govoril glas *č* namesto cerkvenoslovanskega *š* in *j* za *ž*; namesto stsl. *q* so govorili že tedaj *o* v slov. in *r* v besedi *te-re* namesto stsl. *že*. — Posebnosti slovenske so tudi acc. plur. na *ę* n. pr. *grehe*, *grešnike*, oblike pridevniške *svetemu*, *nepravdnega* itd., ki se čitajo v brizinskih spomenikih poleg oblik staroslovenskih. Iz teh pojavov sklepa *Jagić*, da že v dobi cerkvene slovenščine *Kopitarjevi* in *Miklošičevi* Slovenci niso bili homogenka masa, nego da so se že tedaj različna plemena odlikovala po osebnostih.

Da se je *Kopitarjeva* in *Miklošičeva* teorija o jedinstvu slovenskem tako dolgo ohranila, temu je kriva po mnenju *Jagićevem* zgodovinska tradicija. Bizantinski viri

imenujejo vse Slovane, ki so se selili proti jugu, z istim imenom Σκλαβῆνες, Sclaveni, Sclavi, kar ustreza narodnemu nazivalu 'Slovčue'. To pa je skupno narodno nazivalo, ne pa nazivalo posebnega plemena, čeprav se je tudi več raznih plemen tako imenovalo; torej ne gre misliti, da so stanovniki macedonske provincije Σκλαβῆνας in današnje Slavonije govorili isto narečje, kakor Slovenci v Noriku ali Panoniji. Drugi vzrok, da se je ta teorija o slovenskem jedinstvu tako krepko brauila, je povest Konstantina Porfirogeneta o poznejšem prihodu Hrvatov in Srbov, ki so se neki na poziv cara Heraklija preselili iz severnih krajev v južne. Jagić skuša dokazati, da je ta povest Porfirogenetova netočna, in on trdi, da sta se plemeni srbsko in hrvaško zajedno z veliko reko slovensko v drugi polovici šestega veka počasi razlili po današnjih južnoslovanskih deželah. To dokazujejo napadi slovanskih plemen, ki so se vršili že v drugi polovici 6. veka tja do Drača, potem do Soluna, in sicer v oni smeri, katero značijo jasno poznejše srbske dežele. Iz pripovedovanja Porfirogenetovega se da izluščiti to-le jedro: Z Obri vred in pod njih vodstvom je prišla množina Slovanov v zapadno polovico Balkanskega polotoka. Izmed Slovanov se je jeden del, ki se je nazival za 'Hrvate' (Hrovate), uprl Obrom in srečno uspel ter tako politično zagospodoval in svoje ime dal državi, katero je ustrojil. Jednako je ustrojilo srbsko pleme svojo državo, jednako bolgarsko na iztoku Balkanskega polotoka, češko v Bohemiji itd. — Kjerkoli je govor o hrvaškem narodu, se razumeva vedno politična individualnost, kadar pa je govor o njegovem jeziku, se imenuje ta jezik slovenski (sclavonicum vulgare.). Isto velja seveda tudi za srbsko ime, ki je značilo spčetka le politično individualnost, ne pa narodnostno, isto za bolgarsko ime itd.

Kako pa je nastala pravljica o poznejšem prihodu Hrvatov in Srbov iz severnih dežel? Jagić umuje tako-le: Bizantinci so čuli od hrvaških velikašev v Dalmaciji, da so se le-ti priselili iz severnih dežel, kjer je bilo vse velikansko, kakor navadno spomini iz davnih časov vse povelečujo. Ker je čul Porfirogenet iste spomine tudi pri Srbih, ki so bili na jugu sosedje Hrvatom, si je izmislil, da so tudi v prvotni domovini bili Srbi že ločeni od Hrvatov, in da je tamkaj bila dežela 'Velika Hrvaška' in 'Velika Srbija', čeprav sta se po mnenju Jagićevem šele na jugu obe plemeni povzdignili do političnih individualnostij. To poslednje se kaže jasno tudi iz tega, da sam Porfirogenet ne imenuje samo imen Hrvatov in Srbov, nego navaja poleg njiju tudi imena Zahumljanov, Terbunjanov, Kanalitov, Dioklecijanov, Paganov in Arentanov, čeprav so stanovalci vseh teh dežel govorili isti jezik slovenski kakor Srbi in Hrvatje.

Ker sta bili imeni srbsko in hrvaško spčetka čisto politične naravi, zato vidimo, da so tudi pozneje bosenski in srbski vladarji imenovali poleg Bosne in Srbije tudi še druge dežele s posebnim imenom n. pr. Zeto, Duklijo, Dalmacijo, Travunijo i Humske zemlje, čeprav so bile lete njim podložne in so govorile isti jezik, kakor njih ožje dežele. Dubrovčani so svoj jezik vedno imenovali 'slovinskie', takisto Slavonci in hrvaški kajkavci. Pri tej priliki omenjamo, da se ta resnica prav nič ne pobija, ako se tudi v stari dobi jezik semtertja imenuje včasih srbski ali hrvaški. Ako vliješ kapljo vina v vedro vode, ne bodeš zaradi te jedne kaplje trdil, da je tej vodi primešanega kaj vina. Dalje, ako se Črnogorci v Carigradu imenujejo Hrvčani, to ni nikakeršen dokaz o njih narodnosti. Na Krajiškem imenujejo vse stanovance onkraj Gorjancev Hrvate, dočim ti sami o tem imenu ne hote nič vedeti, nego se imenujejo Kranjci in Slovence, kar so tudi v resnici. Torej imena, od tujecev nadeta, ali tudi od domačih učenjakov izumljena, n. pr. ilirsko, ali slučajno kje udomačena n. pr. vlaško, nimajo nobene dokazilne sile.

Nadalje dokazuje Jagić, da je krivo mnenje Miklošiča in Vuka, ki pripisujeta kajkavce Slovincem, štokavce Srbom in ostavljata Hrvatom samo čakavce. Daničić je

prišel do osvedočenja, da sta se obe plemeni po mnogostoletnem medsebojnem občevanju, po promenah in premikah, katere so doživele meje raznih narečij, tako izjednačili, da je treba priznati, da so Srbi in Hrvatje eden narod, ki pa govori več narečij. Kakor so se pa politične meje teh dveh plemen razmaknile in predručile, tako se je tudi veljava jednega in drugega imena predručila, in zatorej se ne more trditi, da so Hrvatje samo čakavci, niti da so vsi štokavci Srbi. — Jagić potem pobija mnenje Miklošiča, ki je trdil, da so tudi oni štokavci, ki govorijo ikavsko narečje, posrbljeni čakavci, češ da to domnevanje nima nobene podlage.

Jagićeva glavna argumentacija za jezikovno jedinstvo Srbov in Hrvatov je ta, da se ne da nikjer določiti taka ostra meja, da las odreže, med različnimi štokavskimi in čakavskimi narečji, da je torej hrvaško kakor srbsko ime vsaj za neka narečja jednako upravičeno. S tem pa ni do jasnega ovrženo mnenje Miklošičevo. Čeprav priznavamo jedinstvo hrvaškega in srbskega jezika, ker sta bili narečja čakavsko in štokavsko v stari dobi še manj različni, nego dandanes, ter bi bilo po besedah Jagićevih celo vse južno Slovenstvo lahko imelo skupen književni jezik, si vendar ne moremo misliti, da bi med dvema, četudi najbližnjima plemenoma, ne bilo prav nobene razlike, ali pa da bi se bil izmed sosedov, ki so v najtesnejši bližini skupaj stanovali, jeden del priklopil hrvaškemu, drugi pa srbskemu plemenu, ako ne bi bilo med temi sosedi prav nobene razlike. Nekaj je vendar-le moralo biti, kar jih je vezalo na jedno ali na drugo pleme. Jagić zahteva, naj se motritelj otrese krivega mnenja, da so Srbi in Hrvatje različni plemeni že od starine. Naj si tudi priznavamo, da sta bili te dve plemeni za preseljevanja v današnja bivališča jedna skupina, moramo vendar trditi, da sta bili ločeni tedaj, ko sta ustanovili vsako svojo politično individualnost. Gotovo pa ni dvojbe, da sta bili te dve plemeni tedaj krajevno ločeni, ker Hrvatje so ustanovili svojo državo na zapadu, Srbi na iztoku hrvaško-srbskega ozemlja. Med njimi je bilo še mnogo drugih plemen, ki so tvorila v jezikovnem pogledu prehod iz jednega narečja v drugo. Baš na onem teritoriju, kjer je bila hrvaška država, pa prevladuje ikavstvo in čakavstvo, dočim prevladuje v srbski državi ekavstvo in štokavstvo. Med tema narečjima je vzniklo po mešanju obeh narečij še več drugih narečij, tako da imajo ona narečja, ki so brezdvobno čisti hrvaški čakavščini sosednja, mnogo obeležja hrvaške čakavščine, druga, ki so bližja srbski ekavščini, mnogo obeležja srbskega. Obe imeni nam služita tu v politično-individualnem smislu. Ako še pomislimo, da je nedvojbeno čakavščina prevladovala v hrvaškem državnem telu in takisto brezdvobno štokavščina v srbski državi, potem ne moremo več sumjati, da je štokavščina 'kat' exochen' srbski govor, kakor je čakavščina 'kat' exochen' hrvaški govor. Med tema govoroma je bilo mnogo prehodnih govorov, ki se niso zvali niti hrvaški, niti srbski, kakor n. pr. katoliški in muhamedovski Bosanci še dandanes svoj jezik imenujejo bosenski. Ker je ikavstvo jeden najočividnejših znakov čaka vsčine, štokavstvo pa takisto najočividnejši znak štokavščine, zatorej ni tako brez podlage misel Miklošičeva, da so ikavski štokavci postali iz čakavcev, ker ti ikavci v resnici tvorijo prehod od čakavcev do ijekavskih štokavcev — kakor tvorijo ijekavci prehodni govor k ekavskim Srbom. Kako pa se mešajo narečja, in posebej kako se preliva čakavščina počasi v štokavščino, za to nam je dokaz priznana resnica, da so se v novejši dobi čakavci prelevili v štokavce, pri tem pa ohranili mnogo značilnih osebnosti čakavskih še do dandanes. V tem smislu torej lahko rečemo, da je štokavščina prvotni srbski govor, čakavščina pa prvotni hrvaški govor. Kakor pa so Hrvatje zaradi politične prevlade pohrvatili tudi današnje kajkavce, katerih govor je brez ugovora podobnejši današnjemu slovenskemu jeziku, nego-li čakavščini ali štokavščini, baš tako je hrvaštvo tamkaj, kjer je politično prevladalo, tudi štokavščini nadelo hrvaško ime. Faktum je, da prosti štokavski in pra-

voslavni narod v Hrvaški svoj jezik naziva hrvaškim, čeprav svojo vero imenuje srbsko, in čeprav poslednje ime izpodriva pri imenovanem ljudstvu hrvaško ime, ker je inteligencija pravoslavna v trojednici vzprejela srbsko ime. Ako to dobro zapamtimo, da je politično ime jače od narodnega, in da so v resnici prvotni čakavci, torej brez dvombe Hrvatje, postali štokavci, trdimo lahko, da tudi Hrvati s pravico nazivljejo štokavščino s svojim imenom tam, kjer je hrvaštvo dobilo politično preoblast. Saj pravzaprav sta i srbsko in hrvaško ime politični imeni, ki sta šele pozneje postali narodni imeni, in kakor je jedno ali drugo plemo razprostrlo svojo oblast, tako je tudi svoje ime nadelo jeziku in ljudstvu onih istojezičnih plemen, katera si je podvrglo. Ako resumujemo še jedenkrat svoje umovanje, pridemo do tega-le rezultata: Hrvatje in Srbi so pač prišli v zajednici današnjih Slovencev in Bolgarov v svoje sedanje dežele, in vsi skupaj so bili jeden narod, ki je govoril jeden jezik slovenski, a bil razdeljen v več plemen, ki so nedvojbeno govorila različna narečja. Izmed srbsko-hrvaških plemen so ustanovili na skrajnem iztoku Srbi, na skrajnem zapadu Hrvatje posebno državo, in jeli so imenovati ne samo svojo državo, nego i svoje narečje po svojih imenih. Ker sta ta dva naroda razširjala svojo oblast nad sosedi, ki so stanovali med tema skrajnjima plemenoma, sta razširjala tudi svoje ime ter ga nadevala plemenom, ki so imela samostojna svoja imena, a isti jezik. Politični vpliv in živahni promet sta imela to posledico, da je jezik teh v sredini naseljenih plemen od jednih in drugih vzprejemal osebne, tako da v govorih teh plemen odseva vpliv 'kat'exochen' hrvaške čakavščine in 'kat'exochen' srbske štokavščine. A dočim so Srbi svoje ime nadelo samo štokavskim soplemenikom, so nadelo Hrvatje svoje ime tudi kajkavcem, najbližjim sorodnikom današnjih Slovencev in vsled politične preoblasti tudi jednemu delu štokavcev, katere so njim približale verske, politične, kulturne in geografske prilike. Pri hrvaških čakavcih pa se tudi ne da utajiti štokavski vpliv, ki je jeden del njih postokavil, in ki še dandanes svoj govor zmagonosno razširja. Ako se ne da nikjer točna meja med različnimi narečji ustanoviti, to nič ne moti. Na meji se seveda mešajo narečja, a v središču so narečja jasno ločena in imajo osebnosti, ki bôdejo tako v oči, da jih ni mogoče zmešati. A tudi na mejah so osebne jednega narečja jasnejše in mnogobrojnejše, nego osebne drugega sosednjega narečja, tako da ta drugotna narečja lahko prištevamo izvestuemu narečju, bodisi temu ali onemu, ne pa obema. Tudi med novo slovenščino in hrvaščino ni nikjer na meji ostre razlike, niti ne med srbsščino in bolgarščino; ali zato vender ne bo nihče trdil, da med slovenščino in hrvaščino-srbsščino ter med poslednjo in bolgarščino ni jasnih razlik. Tudi barve v prizmi prehajajo jedna v drugo, pa ako ni ostrih mej med njimi, so vender razlike jasne v središču pojedinih barev, in po središčih se razlikujejo barve, ne po onih nejasnih mejah. Povsem krivo je zanikavati razlike narečij zato, ker minimalnemu delu pripadnikov jednega narečja rabi slučajno tudi kaka posebnost drugega narečja in narobe; ali pa se zato, ker se nahaja v jednem narečju minimalni del posebnostij drugega narečja, pozivati na to, da n. pr. ne govore vsi čakavci »načati«, nego nekateri tudi »načeti«, in ne vsi štokavci »megja«, nego nekateri tudi »meja«. Te prikazni si ne moremo tolmačiti drugače, nego da konstatujemo vpliv jednega narečja na drugo obmejno narečje.

Jagić nadaljuje razpravo s tem, da skuša dokazati, kako je nastala pri Porfirogetnetu misel, da so Hrvatje in Srbi iz severnih dežel. Porfirogenet je bil namreč čul, da so tudi v severnih deželah Hrvatje in Srbi. Ti pa se niso izselili in se temeljito razlikujejo od južnih Hrvatov in Srbov ter imajo jasno izražen severnozapadni slovanski tip od starodavnih časov. Te imeni se sploh nahajata često med Slovani. Južni Hrvatje in Srbi so s severnimi Hrvati in Srbi (lužiskimi) ravno tako v sorodstvu, kakor različni Petrovići in Pavlovići, t. j. z enakimi imeni so se nazivala tudi taka slovanska plemena, ki so bila

le v daljnem sorodstvu. Hrvaško in srbsko ime sta torej plemenski imeni, čeprav imeni več plemen, ne pa etniški imeni, kakor bi hotel kdo izvajati iz fakta, da so se različna plemena nazivala z istim imenom.

Potem dokazuje Jagić, da so vsi južni Slovani jeden narod. Vsi južni Slovani imajo v svojem govoru take znakovne, ki jih razločno delijo od iztočnih in severnih Slovanov. Za jedinstvo južnih Slovanov služi v dokaz tudi neovržna istina, da začenši od zapada prehajajo narečja polagama tja do iztoka. Sloveščina ima take prehodnje okraje, kjer se preliva v čakavščino in hrvaško kajkavščino, le-ta pa v čakavščino in posleđuja v štokavščino, ki prehaja naposled v bolgarščino. Taki prehodi se javljajo v vseh delih gramatike, v glasovih, v oblikah, v skladnji, v besedišču itd. Potem dokazuje Jagić, da je delitev hrvaških narečij v štokavsko, čakavsko in kajkavsko narečje netočna. Saj »sto« rabi tudi Rusom; dalje so te vprašalne čestice pač najznamenitejši znak narečij, a ostali znakovni teh narečij se ne vežejo vedno z različnostjo teh vprašalnih čestic. Tudi je oblika »ča« prvi del oblike »čšto«, in »kaj« je mlajša, iz iste nastala oblika; torej so vse pravzaprav isto.

Na koncu strinja Jagić rezultate svojega umovanja tako-le:

1.) Hrvatje in Srbi so bili jeden del onega »slovenskega« narodnega seljenja, ki se je vršilo v 6. in 7. stoletju na jug. Hrvatje in Srbi so dve plemeni, ki sta dali spočetka svoji imeni političnima tvorbama in pozneje šele jezikovnima individualnostima. Ako bi se bili nekako zložili vsi južni Slovani v politično skupino, bi bil nastal iz narečij, ki se postopno izlivajo jedno v drugo, jeden književni jezik. — Mi sklepamo iz tega, da bi se bil ta jezik imenoval ali s skupnim narodnim imenom slovenski, ali pa po gospodujočem plemenu; n. pr. ako bi bili Srbi zavladaali na celem jugu, bi se bil jezik nazval srbski.

2.) Niti v novejši, niti v starejši dobi jezikovnega življenja se ne da ustanoviti ostra meja med sloveščino, srbohrvaščino in bolgarščino v tej vrsti, kakor so tu navedene.

3.) Hrvaščina se ne da od srbsčine jezikovno ločiti, ker ni med narodnima narečjima štokavskim in čakavskim načelnih razlik. Pač sta dve različni književnosti, ker jeden del naroda ne pozna, kakor bi se spodobilo, proizvodov drugega, pri čemer vpliva različnost pisma in vere. — Kar se tiče te točke, smo že povedali, da se ne zlagamo povsem s pisateljem. Književni jezik se seveda od dne do dne bolj zjednačuje, v živem govoru pa take jednakosti ne moremo priznati. Srbi so vsi brez izjeme štokavci, med Hrvati pa so čakavci brezdvomno Hrvati, kajkavci in štokavci pa so postali Hrvatje vsled politične ali pa vsled kulturne pretežnosti hrvaške. Srbi razširjajo svoje ime povsod tamkaj, kjer so ali politični gospodarji, ali pa kjer je vera vez, ki spaja dotičnike s Srbi. To se godi celo v Hrvaški, kjer se širi srbsko ime med pravoslavnicami, čeprav imenuje prosti narod svoj jezik hrvaški, kakor smo že omenili. Hrvatje razširjajo svoje ime v onih pokrajinah, kjer ni pravoslavja, in sicer večinoma po svoji kulturni naprednosti, ker niso nikjer toliko politično samostojni, kakor Srbi v svojih državah.

4.) Dosedaj še ni mogoče natančno določiti števila narečij in njih razmerja do književnih jezikov. —

Iz razprave Jagičeve pa lahko črpamo še te-le nauke. 1.) Narodnosti ne ustvarja samo jezik, nego v mnogo večji meri politične, ekonomske in verske prilike. Skupno slovensko ime sta izpodrinili pri Srbih, Hrvatih in Bolgarih plemenska imena in tako ustvarila srbsko, hrvaško, bolgarsko narodnost kot posledico politične in ekonomske zajednice, ki veže pripadnike teh plemen med seboj. Še važnejši faktor je vera, ker vidimo, da se je v območju štokavščine srbsko ime povsod tam ukoreninilo, koder se je ukoreninilo pravoslavje,

celo v Hrvaški, kjer narod sicer še danes imenuje svoj jezik hrvaški, toda ga pri inteligenciji izpodriva srbsko ime. 2.) Katero ime bodo vzprejela ona plemena, ki se dosedaj ne nazivajo niti s hrvaškim, niti s srbskim imeom, to je zavisno o vplivu, katerega bode znala in mogla jedna ali druga politična skupina vršiti. In sicer je ta vpliv zavisen o verskih, kulturnih, ekonomskih in političnih prilikah. V Slavoniji, Istri, Dalmaciji (katoliški) in Bosni si krči pot hrvaško ime, v Kotoru in celo v katoliškem Dubrovniku prodira srbsko ime. Upravičeno je jedno in drugo, zmagalo bode ono, čigar vpliv se bode izkazal jačji. Upamo, da bode tudi v Bosni zmagalo srbsko in hrvaško ime, da se ne bode narod še bolj cepil. Ali priznavati moramo, da je znanstveno in faktično »bosensko« ime ravno tako upravičeno; saj sta bili tudi hrvaško in srbsko ime nekdanj samo pokrajinski imeni. 3.) Vprašanju, katero ime dolikuje sedanjemu hrvaško-srbskemu književnemu jeziku, odgovarjamo tako-le: Srbi z vso pravico imenujejo ta jezik srbski, ker se je štokavščina brez dvombe govorila v območju srbske države in imela svoje središče med onim delom naroda, ki čuti srbski. Upravičeno je pa tudi hrvaško ime, ker so politične, zgodovinske, verske in kulturne prilike hrvaškemu imenu pomagale do uglednega vpliva med priličnim delom štokavcev.

Ako se koudno še dotaknemo političnega vprašanja, ki sicer ne spada strogo v znanstveno-filološko razmatranje, pa je v tesni zvezi z dualizmom narodnega imena, omenjamo to-le: jedinstvo naroda bi se dalo doseči le potem, ako bi se jeden del naroda, bodisi Hrvatje ali Srbi, žrtvoval in se vseh političnih aspiracij odrekal, kar bi imelo za posledico tudi degradacijo narodnega imena na plemensko ime. Tega ni pričakovati, ker vsaki del zahteva, naj se drugi žrtvuje. Pri tem boju se opirajo Srbi na to, da so oni mnogobrojnejši, da imajo dve samostojni državi, in da so Srbi svojo narodno individualnost ohranili bolj čisto. Ali ako pomislimo, da Srbi niti v kraljevini Srbiji niso sposobni ustanoviti reda in stalnosti, kjer so vendar stanovalci po veri, običajih, ekonomskih prilikah itd. povsem enotna masa, jim moramo tem bolj odrekati sposobnost, da bi oni mogli jedinstvo izvesti v narodu, ki je sestavljen iz mnogobrojnih skupin, ki imajo različno zgodovino, vero, običaje in interese. Vsekakor bi bili po naprednosti v kulturi Hrvatje za to sposobnejši, ako ne bi bili sami zavisni o tujih gospodarjih, ako ne bi bili v veliki manjšini, in ako ne bi bilo poleg tega kolikor toliko njih narodno bitje razjedeno od tujinstva. Da bi torej kdaj prišlo do narodnega jedinstva v dobi, ki bi se dala prilično opredeliti, tega ni pričakovati. Srbi in Hrvatje bodo razširjali svoje ime po onih južno-slovanskih pokrajinah, koder bode vpliv teh ali onih pretežnejši. Da bi se kako tretje ime n. pr. bosensko dokopalo do stalne veljave, tega ne verjamemo. Pa tudi srbsko ali hrvaško ime se ne bode razširilo tam, kjer je morebiti nekdanj vladalo, samo zaradi tega, ker je to bilo v davni; katero ime bode na kakem mestu prevladalo, to bode zavisno samo o prilikah sedanjosti, ne pa prošlosti.

R. P.

»Cesta kolem světa«. (Potovanje okoli sveta.) Pod tem zaglavjem piše češki učenjak Jožef Kořenský veliko in krasno delo, ki ga izdaje znana knjigarnica Ottova v Pragi. Kořenský slovi v češki literaturi kot prvi turistični pisatelj. V zadnjih dvajsetih letih je prepotoval križem vso Evropo in precejšnji del Sibirije. Da bi dovršil potopisne študije svoje, je potoval o priliki chičaške svetovne razstave v Ameriko, od onod pa — okoli zemlje. Na vsaki strani dela njegovega vidiš, kako temeljito podkovan se je lotil K. svojega potovanja. Ni mu toliko za to, da bi čitatelj gledal daljnje neznane kraje in ljudi skozi steklo poetičnega opisa, nego on nam opisuje v zgovorni besedi temeljito in vselej zanimivo, kar je sam videl in doživel. Če obeta knjigarnica-založnica, da bode »Cesta kolem světa« — »spisem velice poučným a v pravdě vzdělávacím, jimž původní cestopisná literatura naše nemálo bude zvelebená« . . . moramo, že iz zvezkov dosedaj

izišlih sodeč, priznati, da je to gola resnica. Knjigi so priložene tako lepe barvane ilustracije, in v tekstu je toliko dovršenih, spis pojasnjujočih slik, da bi se s takim književnim podjetjem ponašal lahko kak, večji narod, angleški ali francoski. Malokdo je tako srečen, kakor Kofošenský, da bi mogel sam potovati »okoli sveta«, a vsaki izobraženik rad čita dobre potopise, ker mu razširjajo duševno obzorje. Iz tega namena priporočam Kofošenskega delo čitateljem »Zvonovim«, večšim češkega jezika. Izdaje izhaja v sešitkih po 30 kr. Dosedaj je izišlo 16 sešitkov. V poslednjih 5 seš. nam opisuje Kofošenský Japan (Žapan) in napredni, simpatični narod japonski. Celo delo utegne narasti na 40 sešitkov.

A. Askerc.

Listnica uredništva. Miladin: Še negodno. — Gorski: Ko bi bilo tudi res tako, kakor sami pravite, da so Vaše pesmi »ljubimski otrobi«, vendar naj Vas to ne zadržuje, da ne bi na kakem drugem prosvetnem polju skušali koristiti svojemu narodu. — Vid Semenovič: Brez talenta niste, toda španska dekleta pustite po — španskih vaseh, pa se povrnite domov; potem bomo videli. — Samo Slavjan: »Grajska hči« priča, da imate lep epski talent, toda snov ni izvirna ter ni več za naše čase. Romantika je že zdavnaj pokopana. Lotite se modernih predmetov ter študirajte sedanjost in njena pereča vprašanja! — Pošiljatelj »Donne Diane«: Radi Vam povemo, da niste brez daru, toda »Zvon« sme svojim naročnikom podajati samo čistega vina, ne pa mošta. Pri Vas pa še vse vre in kipi . . . doba »Sturm und Drang.« Učite se, a življenje Vam bode samo dalo sčasom dovolj snovi za poezijo. — Pošiljatelj »Neuslišanih želj«: Ako pesem na glas pazno prečitete, se boste prepričali, da je polna metričnih hib. Tudi snov ni izvirna. Pošljite nam kaj boljšega! — Velinda: Vam velja isto, kar pišemo pošiljatelju »Donne Diane«. Da poslani pesmi (»Vizija« in »Poml. sprehod«) še nista godne za tisk, boste sami spoznali čez nekaj let, ko boste vedeli, kaj je realno življenje. »Ljubica divjega moža«, ki ni balada, kakor pravite, nego povest ali pravljica, kaže, da imate epski talent. Toda razpletke celega dejanja ni dovolj motivirano, in pesem je sploh vsaj za polovico predolga in preraztegnjena! Za epske pesmi so tudi tako zvani »prestopni stiki« (a b a b) pretežki in svobodnemu pripovedovanju na poti. Če Vas veseli epika — kaj pa, ko bi poskusili z novelami v nevezani obliki? Oglasite se še kaj! — Pošiljatelj »Zadnje želje«: Vam velja isto, kar Velindarju. Vse preobširno, preraztegnjeno! Ne znate še brzdati fantazije. Primerjajte, kaj smo napravili iz Vaše »Stave« (katero jedino smo mogli sprejeti), kadar izide. V neizpremenjeni obliki bi bila preunajvna, in še sedaj sme samo veljati kot narodna balada. Balade se ne začnejo »ab ovo«, nego nas vedejo »in medias res«! Pošljite nam kaj bolj dovršenega in boljšega; prispevki iz Vaših krajev bi čitatelje gotovo zanimali. Čitajte dobre vzore! Apropos! Srbska mera, v kateri je pisana »Zadnja želja« (ki ni za tisk), ima brez vsake izjeme po drugem stopu odmor:

— o — o || — o — o — o

N. pr.: Vino piju || Turci janjičari,
 Snjima pije || kraljeviću Marko.
 Služila ih || prelepa djevojka . . .

Vukove narodne pesmi v roke! —

D: Prave poezije ne delata ne stih, ne stik sama ob sebi, nego, kakor je že zdavnaj znano, pa vendar, kakor često vidimo, še zmerom marsikomu neznano — nekaj čisto drugega!

